

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут архітектури, будівництва та землеустрою
Кафедра автомобільних доріг, геодезії, землеустрою та сільських будівель

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи магістра

на тему:

Шляхи сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ Полтавської області

Розробив: **Мацько Микола Петрович**

студент гр. 601-БЗ,

спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
№ з.к. 20157

Керівник: **Павлик Володимир Григорович**

к.т.н., старший викладач кафедри
автомобільних доріг, геодезії, землеустрою та
сільських будівель

Рецензент: _____

Полтава 2021

ВСТУП

Актуальність теми. Сталий розвиток сільських територій на основі раціонального використання й охорони земель є однією із основних задач суспільства. Серед ключових чинників сталого розвитку сільських територій одне із провідних місць займає гармонізація соціальних, економічних та екологічних складових відповідно до інституціонального середовища.

Основою сталого розвитку сільських територій в цілому є сталий розвиток сільського сподарского виробництва, підвищення його конкурентоспроможності, збереження навколишнього природного середовища в процесі здійснення сільського сподарської виробничої діяльності та мінімізації її негативного антропо-техногенного впливу на довкілля. Спостерігається надмірно інтенсивне використання земель сільського сподарского призначення в процесі сільського сподарского виробництва.

Основними ризиками, які зумовили зниження родючості ґрунтів через господарську діяльність людини, стали ерозійні процеси, дегуміфікація, переущільнення, затоплення, заболочення, підкислення, забруднення земель радіонуклідами, пестицидами та іншими органічними речовинами, а також важкими металами.

Для забезпечення сталого розвитку сільських територій територіальних громад необхідна розробка стратегії розвитку. Стратегія передбачає визначення цілей і завдань. В результаті досягнення яких, громада зможе забезпечити високу ефективність землекористування та охорону земель, а саме, раціональну організацію території, збереження і підвищення родючості ґрунтів, захист земель від ерозії, рекультивацію порушених земель, заходи щодо підвищення родючості землі; обґрунтування розміщення виробництва сільського сподарської продукції, поглиблені спеціалізації підприємств.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО–МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ НА ОСНОВІ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

1.1. Теоретичні основи сталого розвитку територій

В англomовній інтерпретації сталий розвиток (sustainable development) є майже самодостатнім терміном, який не вимагає додаткових пояснень (прикметник sustainable походить від слова sustain – опора, підтримувати). В українську мову даний термін прийшов як сталий розвиток.

Основоположна ідея сталого розвитку вимагає не переходити межі впливу на природу, господарюючи таким чином, щоб природні системи, в тому числі й агросфера, встигали самовідновлюватися у часі: щодня, щороку, від покоління до покоління.

Проте, як справедливо зазначається у спеціальній літературі, виконання цього завдання виявляється вкрай складним і можливим лише за умови комплексного підходу, у поєднанні матеріальних, інформаційних, синергетичних (системоутворюючих) засад.

Одночасно звертає на себе увагу суперечливість і неоднозначність терміну «сталий розвиток». Суперечливість полягає в тому, що в одному понятті об'єднано два протилежні за значенням слова: «сталість» передбачає рівновагу, стабільність, стійкість, а розвиток можливий лише за умови виходу будь-якої системи зі стану рівноваги.

Проблематику сталого розвитку часто пов'язують лише з вирішенням екологічних проблем. Ця позиція є хибною. Адже концепція сталого розвитку передбачає вирішення комплексу складних і багатоганних проблем забезпечення ефективного функціонування в межах планети як цілісної системи, зокрема екологічних, виробничих та соціальних проблем.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		5

У юридичній літературі зроблено спроби визначити поняття сталого розвитку сільських територій. Однак, складною проблемою правового характеру, на нашу думку, залишається наявність термінологічної неузгодженості і доктринальної невизначеності щодо категорії «сталий розвиток сільських територій».

На даний час у науковій літературі і законодавстві не закріплено єдиного підходу і достатнього ступеня чіткості у визначенні цього поняття.

Водночас виникає питання про співвідношення понять «сталий розвиток сільських територій», «сталий сільський розвиток» і «сталий розвиток сільського сподарського виробництва».

З даним визначенням слід погодитися, адже воно з достатньою точністю характеризує сутність зазначеного поняття.

Шляхами забезпечення сталого розвитку сільських територій виступають:

а) створення сприятливих умов для проживання населення на сільських територіях;

б) забезпечення охорони навколишнього природного середовища та екологічної безпеки;

в) оптимізація землекористування, формування ринкових земельних відносин;

г) підвищення конкурентоспроможності всіх галузей сільського господарства;

д) удосконалення системи управління розвитком сільських територій тощо [11].

В.М. Єрмоленко визначає сталий розвиток сільських територій як систему організаційних, економічних, політичних і правових заходів, спрямованих на забезпечення пропорційних і одночасних, незворотних і стабільних прогресивних змін у виробничій, соціальній і екологічній сферах, які відбуваються пропорційно й одночасно у зоні зі складових сільської території. Сільською територією при цьому, на думку автора, є просторово географічне середовище проживання і виробничої діяльності населення, яке у

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		6

переважній більшості займається сільського сподарським виробництвом і організоване переважно у межах окремого сільського населеного пункту з територіальним органом управління на рівні сільської ради, а також – середовище розміщення виробничих і рекреаційних ресурсів, необхідних для забезпечення життєдіяльності сільського населення і сільського сподарської діяльності на цій території [12].

Цілком слушною видається теза В.М. Єрмоленка стосовно включення до поняття сталого розвитку сільських територій трьох сфер – виробничої, соціальної та екологічної, адже це відповідає загальній концепції сталого розвитку. Головна ідея концепції сталого розвитку – це діалектична залежність трьох складових – економічної (виробничої), екологічної, соціальної. Як вбачається, досягти сталості у розвитку сільських територій можливо лише за умови впровадження прогресивних і стабільних змін одночасно у виробничу (сферу сільського сподарського виробництва), в екологічну (сферу природокористування), а також у соціальну сфери. Без забезпечення стабільного соціального розвитку села та відродження селянства як прошарку суспільства ефективного функціонування сільського господарства як галузі економіки України є неможливим. Подальше ігнорування проблем сільського розвитку та деградація соціально-трудова сфери села ставитимуть під загрозу вітчизняне сільське виробництво і, як наслідок, продовольчу безпеку нашої держави [12].

Сутність сучасної аграрної політики держави має полягати не тільки у зміцненні аграрного виробництва, забезпеченні розширеного відтворення продукції рослинництва й тваринництва, а й у провденні широкої системи соціальних заходів на селі. Державна соціальна політика на селі як складова національної аграрної політики має спрямовуватися на формування повноцінного життєвого середовища, забезпечення економічних і соціальних інтересів сільського населення, комплексний розвиток сільських територій, розвиток об'єктів соціальної інфраструктури, сучасних систем зв'язку,

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		7

транспортного сполучення, житлово-комунального та водного господарства, шляхового будівництва.

Сталий розвиток сільських територій надасть можливість створити належні умови проживання і праці для сільського населення, забезпечити проголошені Конституцією України їхні прва на соціальний захист (ст. 46), на освіту (ст. 53), на охорону здоров'я (ст. 49), на працю (ст. 43), на достатній життєвий рівень (ст. 48) та ін.

В цілому ж розв'язання соціальних проблем сільського населення (низька заробітна плата, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи, відмирання села тощо) й забезпечення комплексного сталого розвитку сільських територій сприятиме розвитку сільського сподарского виробництва на умовах сталості, а отже, й аграрного сектора економіки України в цілому.

Складним, багатоаспектним та комплексним явищем називає сталий розвиток сільських територій М.В. Шульга. Вчений зазначає, що проблема забезпечення сталого розвитку сільських територій загосрилась у процесі здійснення земельної реформи. Це обумовлює необхідність удосконалення правової регламентації земельних відносин, оскільки землі сільського сподарского призначення вистпають основним засобом виробництва у сільському господарстві, та формування економічно ефективної та екологічно безпечної системи землекористування , особливо в межах сільських територій [13].

Як принцип аграрного права розглядає сталий розвиток сільських територій Нечипуренко А. В., визначаючи останній як комплексну, основоположну ідею розвитку сільських територій, сукупність стратегічних способів, спрямованих на реалізацію всіх напрямків їх розвитку. При цьому сталий розвиток сільських територій, на думку авторки, - це перспектива, пріоритет, до якого повина прагнути Україна і під яким слід розуміти глобальну, комплексну правову концепцію радикальних підходів до вирішення існуючих сільських проблем, що вимагає відмову від традиційних

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		8

уявлень, переорієнтації поглядів суспільства щодо сільського життя; відзначається динамічністю, відкритістю, креативністю; містить конкретні постулати і шляхи подальшого багатогалузевого розвитку сільських територій [14].

Перехід України до сталого розвитку буде непростим і тривалим, адже складні реалії сьогодення постійно ставлять перед держаою нові виклики та створюють нові перешкоди на шляху до сталого розвитку. Пріоритетним напрямом реалізації політики сталого розвитку сільських територій України має стати впорядкування в єдину систему низку нормативно-правових актів та приведення їх у відповідність до стандартів ЄС [15].

Разом із тим теоретичні засади функціонування механізмів державної політики сталого розвитку сільських територій потребують визначення кола суб'єктів та об'єктів державної політики в досліджуваній проблематиці. Таким чином, механізми державної політики функціонують за допомогою визначених інструментів та практичних заходів реалізації сталого розвитку сільських територій.

Враховуючи вищевикладене, основними механізмами, що забезпечують державне регулювання за досліджуваною проблематикою, є організаційний, правовий та економічний механізми, проте ефективне функціонування системи державної політики сталого розвитку сільських територій можливе лише завдяки злагодженому функціонуванню всіх механізмів системи.

Механізми державної політики сталого розвитку сільських територій функціонують з метою забезпечення процесів ефективного використання природних ресурсів, економічного зростання та соціального розвитку, без шкоди навколишньому середовищу. Ураховуючи прагнення України до розвитку в напрямі європейської інтеграції, потрібно дослідити досвід реалізації державної політики сталого розвитку сільських територій за кордоном передусім у країнах, що належать до ЄС.

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		9

1.2. Нормативно-правове забезпечення сталого розвитку територій на основі раціонального використання та охорони земель

Враховуючи неоцінене, незамінне значення земельних ресурсів у житті та розвитку людського суспільства, підтриманні екологічної рівноваги як в окремих регіонах, так і в цілому на планеті, територіальну обмеженість продуктивних земель їхня охорона повинна базуватися на концепції природоохоронного, ресурсозберігаючого, екологічно безпечного та економічно ефективного використання природно-ресурсного потенціалу земельного фонду [20].

Стан земельних ресурсів України близький до критичного. За період проведення земельної реформи значна кількість проблем у сфері земельних відносин не лише не розв'язана, а й загострилася. Серед земель України найбільшу територію займають землі сільського сподарського призначення (71 %), 78 % з яких є ріллею. На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5 % території), забруднення (близько 20 % території), підтоплення (близько 12 % території). Зменшується вміст поживних речовин у ґрунтах, а щорічні втрати гумусу становлять 0,65 тони на 1 гектар.

Термін «охорона» в тлумачному словнику визначається як «оберігати від небезпеки кого –, що–небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху; забезпечувати, гарантувати недоторкнність кого, чого–небудь; оберігати від руйнування, знищення, завдання шкоди».

У ЗК України питанню охорони земель присвячений окремий розділ, що розкриває поняття, завдання та порядок охорони земель. Так, відповідно до ст. 162 ЗК України "Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрнтованому вилученню земель сільського сподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		10

земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико–культурного призначення" [17].

Аналогічне визначення (з незначними редакційними відмінностями) міститься у ст. 1 Закону України "Про охорону земель". Аналіз дефініції "охорона земель" дає підстави стверджувати, що зазначена норма не містить детальної регламентації охорони всіх категорій земель. Це тлумачення зорієнтоване перш за все на охорону земель сільського сподарського призначення, а правові засади охорони інших категорій (несільського сподарських земель) визначає досить побіжно й поверхово [12].

При цьому слід мати на увазі, що різна роль землі в окремих галузях народного господарства обумовлює особливості їх правового режиму а він, у свою чергу, обумовлює специфіку охорони цих земель чи їх використання. Окрім того, потрібно враховувати, що використання земель для різних цілей, по–перше, зумовлює вплив на них різних факторів, а по–друге, є причиною пред'явлення до них певних вимог. Як наслідок, із наведеного випливає, що ЗК України у питанні охорони земель окремих категорій обмежується загальними положеннями [21].

Загальнодержавною програмою використання та охорони земель України було визначено перспективи використання та охорони земель усіх категорій.

Використання та охорона земель сільського сподарського призначення

Основними напрямками використання земель сільського сподарського призначення в Україні є їх залучення:

- для виробництва сільського сподарської продукції;
- для здійснення сільського сподарської науково–дослідної та навчальної діяльності.

Землі сільського сподарського призначення передбачено використовувати:

- фізичними особами – громадянами, юридичними особами – сільського сподарськими підприємствами, установами та організаціями.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		11

За цільовим призначенням сільського сподарські землі будуть використовуватися фізичними особами:

–для ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва, сінокосіння та випасання худоби.

юридичними особами:

–для ведення товарного сільського сподарського виробництва;

–для дослідних і навчальних цілей, пропаганди передового досвіду, ведення сільського сподарського виробництва.

Станом на 01.01.2019 року площа земель сільського сподарського призначення становила 43 млн. га, з них рілля – 32,5 млн. га.

Передбачено зменшення сільського сподарської освоєності території на 3047,9 тис. га, та зниження розораності до 48,5 відсотка шляхом виведення малопродуктивних, деградованих та радіаційно забруднених земель з інтенсивного сільського сподарського використання та переведення їх в природні території.

Всього передбачається вилучити для першоергової консервації (на протязі до 2021 року) 3047,9 тис. га орних земель, у тім числі 2004,1 тис. га під реабілітацію і 1043,8 тис. га під трансформацію.

Решта деградованих і малопродуктивних земель намічено вилучити після 2021 року.

Передбачається трансформація на засадах еколого–безпечного використання 390,9 тис. га природних кормових угідь, збільшення багаторічних насаджень, а також збалансування площ перелогів відносно ріллі.

Використання направлене на збільшення виробництва сільського сподарської продукції за умови охорони та раціонального використання земель, а також досягнення екологічно оптимізованої структури земельного фонду України.

Землі сільського сподарського призначення передбачено використовувати з Обмеженнями щодо вирощування певних сільського сподарських культур,

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		12

розорювання сіножатей і пасовищ, використання деградованих малопродуктивних, а також техногенно–забруднених земельних ділянок:

- на богарних землях – 36,0 млн. га;
- на зрошуваних землях – 2,5 млн. га;
- на осушених землях – 3,3 млн. га.

Намічено розширення осушення і зрошення сільського сподарських угідь.

Основний блок сталого розвитку сільського господарства – Подільський, Придніпровський, Східний, Центральний та Південний райони. В результаті здійснення зазначених заходв вже у 2022 році валовий збір зерна може бути доведено до 54,0 млн. тон, цукрових буряків – 25,5 млн. тон, олійних культур – 2,1 млн. тон, картоплі – 15,4 млн. тн, овочів – 5,5 млн. тон, плодів і ягід – 1,3 млн. тон.

Буде реалізовано 2,0 млн. тонн худоби та птиці у живій вазі, одержано і перероблено 28,9 млн. тон молока, 14,9 млрд. шт. яєць, 10 тис. тон вовни. Ці обсяги забезпечать продовльчу безпеку держави, потреби населення у продовольстві та переробної промисловості у сировині і збільшать обсяги реалізації сільського сподарської продукції на експорт.

Охорона земель сільського сподарського призначення забезпечується на основі реалізації комплексу заходв щодо збереження продуктивності сільського сподарських угідь, підвищення їх екологічної стійкості та родючості ґрунтів, впровадження екологічно обґрунтованих систем ведення сільського господарства (КМОТ) та адаптованих до місцевих умов технологій, а також Обмеження їх, вилучення (викупу), у тім числі особливо цінних ґрунтів.

Передбачаються такі види охорони земель сільського сподарського призначення:

- рекультивация порушених земель;
- захист земель від ерозії;
- захист земель від підтоплення;
- захист земель від заболочення;
- захист земель від вторинного засолення;

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		13

- захист земель від зсувів;
- захист земель від переущільнення;
- захист земель від забруднення промисловими радіоактивними та хімічними речовинами;
- поліпшення сільського споарських земель, підвищення родючості ґрунтів;
- створення полезахисних лісосмуг, інших ґрунтозахисних лісонасаджень;
- ґрунтові обстеження сільського сподарських угідь;
- геоботанічні обстеження природних кормових угідь;
- інші обстеження;
- розробка різних видів районування сільськогосподарських земель.

Основним завданням охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Охорона земель передбачає наступні заходи:

- обґрунтування і забезпечення досягнення раціонального землекористування ;
- захист сільського сподрських угідь, лісових земель та чагарників від необґрунтованого вилучення для інших потреб;
- захист земель від ерозії, селів, підтоплення, заболчування, вторинного засолення, пересушення, ущільнення, забруднення відходами виробництва, хімічними та радіоакивними речовинами та від інших несприятливих природних і техногенних процесів;
- збереження природних водно–болотних угідь;
- попередження погіршення естетичного стану та екологічної ролі антропогенних ландшафтів;
- консервацію деградованих і малопродуктивних сільського сподарських угідь.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						14
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

Земельним кодексом України встановлені нормативи у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів:

- оптимального співвідношення земельних угідь;
- якісного стану ґрунтів;
- гранично допустимого забруднення ґрунтів;
- показники деградації земель та ґрунтів.

У Земельному кодексі законодавчо закріплена охорона ґрунтів і зазначається, що ґрунти земельних ділянок є об'єктом особливої охорони. Але чомусь їхня охорона зводиться тільки до заборони власникам земельних ділянок і землекористувачам здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву без спеціального дозволу органів, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель. Хоча ґрунти земельних ділянок зазнають набагато ширшого спектру пошкоджень, що призводить до зниження їхньої продуктивності та деградації.

Невтішній стан використання земельного фонду деяви, відсутність централізованої служби і відповідальних за стан земельних ресурсів осіб змусив Верховну Раду України у 2003 р. прийняти Закони України «Про охорону земель», «Про державний контроль за виконанням та охороною земель».

У Законів України «Про охорону земель» вперше законодавчо регламентовано повноваження органів державної влади та органів місцевого самоврядування в галузі охорони земель, вказано принципи державної політики у цій сфері, основними з яких є:

- забезпечення охорони земель як основного національного багатства українського народу;
- пріоритетність вимог екологічної безпеки у використанні земель як просторового базису, природного ресурсу та основного засобу виробництва;
- відшкодування збитків, заподіяних порушенням законодавства України про охорону земель;

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		15

–нормування і планомірне обмеження впливу господарської діяльності на земельні ресурси;

–поєднання заходв економічного стимулювання та юридичної відповідальності в галузі охорони земель;

–публічність у вирішенні питань охорони земель, використання коштів Державного бюджету України та місцевих бюджетів виділених на охорону земель.

У цьому Законі приведений перелік органів державної влади відповідальних за охорону земель.

Державний контроль за використанням та охороною земель здійснює центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів, додержання вимог законодавства про охорону земель контролює центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, моніторинг родючості ґрунтів та агрохімічну паспортизацію земель сільського сподарського призначення здійснює центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики.

Досить чітко регламентована система заходв у галузі охорони земель, яка включає:

–державну комплексну систему спостережень (топографо–геодезичні, картографічні, ґрунтові, агрохімічні, радіологічні та інші обстеження і розвідування стану ґрунтів і земель, їхній моніторинг);

–розробку загальнодержавних і регіональних програм, документації із землеустрою у галузі використання та охорони земель, що визначають склад та обсяги першочергових і перспективних заходв з охорони земель, а також обсягу і джерела ресурсного забезпечення виконання робіт з їхньої реалізації;

–здійснення природно–сільського сподарського, еколого–економічного, протиерозійного та інших видів районування земель, які включають:

–поділ земель за цільовим призначенням з урахуванням природних умов, агробіологічних вимог сільського сподарських культур, розвитку господарської діяльності та пріоритету вимог екологічної безпеки;

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		16

–перелік вимог щодо раціонального використання земель відповідно до району;

–визначення територій, що потребують особливого захисту від антропогенного впливу;

–встановлення в межах окремих зон необхідних видів екологічних обмежень у використанні земель з урахуванням їх геоморфологічних, природно–кліматичних, ґрунтових, протиерозійних та інших особливостей відповідно до екологічного району;

–економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель, підвищення родючості ґрунтів шляхом:

–надання податкових і кредитних пільг фізичим та юридичним особам, які за власні кошти здійснюють захист земель від ерозії та інші заходи, що передбачені загальнодержавними і регіональними програмами;

–звільнення землевласників і землекористувачів від плати за землю, за земельні ділянки, на яких виконуються роботи з меліорації, рекультивації, консервації земель та інші види робіт щодо охорони земель;

–компенсування сільського сподарських товаровиробникам недержавної частки доходу внаслідок консервації деградованих, малопродуктивних, техногено–забруднених земель;

–застосування прискореної амортизації основних фондів землеохоронного і природоохоронного призначення [22].

Підставою для економічного стимулювання заходів щодо охорони землі та підвищення родючості ґрунтів є заява землевласника чи землекористувача до якої додається висновок органів виконавчої влади з питань аграрної політики про покращення екологічного стану земель і підвищення родючості ґрунтів згідно з даними агрохімічного паспорта земельної ділянки.

Значна увага у цьому законі приділяється особливостям охорони ґрунтової родючості.

З цією метою на землях сільського сподарського призначення може бути обмежена діяльність щодо вирощування певних сільського сподарських культур,

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		17

застосування окремих технологій їхнього вирощування або проведення окремих агротехнічних операцій; заборона розорювання сіножатей і пасовищ; використання деградованих, малопродуктивних, техногенно забруднених ділянок.

З метою здійснення контролю за динамікою родючості ґрунтів систематично проводиться їхнє агрохімічне обстеження, видаються агрохімічні паспорти, де фіксуються початкові та поточні рівні забезпечення поживними речовинами ґрунтів і рівні їхнього забруднення.

Відомості агрохімічного паспорта земельної ділянки використовуються при:

- передачі її у власність або користування;
- проведенні грошової оцінки;
- визначенні розмірів плати;
- здійсненні контролю за станом родючості ґрунтів.

Законом України «Про охорону земель» чітко регламентує основні напрямки охорони земель при здійсненні різноманітних видів господарської діяльності (здійсненні меліорації, ведені лісового та водного господарства, споруджені та експлуатації лінійних інженерних споруд, ведені містобудівної діяльності тощо).

Також законом передбачено основні засади фінансування заходів охорони земель і ґрунтів за рахунок Державного та місцевого бюджетів, коштів землевласників і землекористувачів.

Моніторинг ґрунтів у системі центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики проводить Державна служба охорони родючості ґрунтів та її територіальні органи.

Державний контроль за використанням та охороною земель, дотриманням вимог законодавства України про охорону земель і моніторинг ґрунтів здійснюється шляхом проведення перевірок, розгляду звернень юридичних і фізичних осіб, участі у роботі комісій при прийнятті в експлуатацію меліоративних систем і рекультивованих земель, захисних

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		18

лісонасаджень, протиерозійних, гідротехнічних споруд та інших об'єктів, які споруджуються з метою підвищення родючості ґрунтів та забезпечення охорони земель, розгляду документації із землеустрою, пов'язаної з використанням та охороною земель, здійснення моніторингу ґрунтів та агрохімічної паспортизації земель сільського сподарського призначення.

На основі прийняття цього закону були введені посади державного інспектора у сфері державного контролю за використанням та охороною земель і дотриманням вимог законодавства України про охорону земель. Закон регламентує відповідальність державного інспектора, його права, особливості соціального та правового захисту [23].

1.3. Методичні підходи до раціонального використання та охорони земель

Основна складність оптимізації земельних ресурсів полягає у єдності і протиріччі економічних та екологічних потреб. Оптимізація повинна проводитись за наступних умов: земельні ресурси повинні бути збережені, господарський ефект від оптимізації повинен бути найвищим і задовольняти потребам людських поселень. Під оптимізацією ландшафтів розуміється науково обґрунтоване співвідношення між такими екосистемами як поля, луки, болота, водойми, ліси та ін.

Вперше проблемою оптимізації структури земель серед вітчизняних вчених почав займатися В.В. Докучаєв. Він висловив думку про необхідність певного співвідношення в землеробських регіонах між ріллею, луками, болотами, водоймами, лісом. Таке співвідношення повинно мати певні норми для кожних місцевих ґрунтово-кліматичних умов та характеру вирощуваної сільськогосподарської продукції. Докучаєв наголошував на тому, що порушення цих норм провокує деградацію ґрунтів. Основними причинами

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		19

цього явища він вважав винищення лісів і западин, природного покриву луків та степів.

В Україні питання оптимізації структур земель почали вирішувати спочатку зі встановлення нормативів оптимальної кількості лісів та лісистості територій. А.А. Молчанов запропонував наступні норми лісистості: для Степу - 5-10%, Лісостепу - 13-20%, Полісся - 20-40%. С.А. Генсирук обґрунтував дещо вищі норми: для Степу – 5-10%, Лісостепу – 16-20%, Полісся – 40% [9]. Слід також розуміти, що питання оптимізації лісових насаджень слід розглядати не тільки як агроландшафтну проблему, а й з точки зору їх рекреаційного значення, важливості для очищення і відновлення повітря, отримання лісової продукції. Схожий підхід повинен стосуватися всіх без виключення екосистем.

Еволюція відношення до рекреаційних земель починалася зі зміною поглядів на призначення природоохоронних територій. Погляди змінювалися під впливом зростаючого техногенного навантаження на довкілля, стрімкого залучення незайманих територій у господарське використання та екологічної дестабілізації природних систем. Природоохоронні землі почали розглядатися не тільки як засіб охорони рослин і тварин, а й як землі соціального значення для рекреаційного використання. Актуальною стала проблема визначення необхідної науково обґрунтованої площі рекреаційних, оздоровчих і природоохоронних земель.

Так склалося, що в Україні майже всі землі розглядаються крізь призму сільського господарства, тому в питанні оптимізації структури земель у більшості випадків ідеться мова про агроландшафтну оптимізацію. Такий підхід повинен бути переосмислений на користь загального земельного планування із дотриманням всіх потреб людини і екосистем. Питання збереження природних якостей земель повинно розглядатися рівнозначно як з точки зору інтересів сільського господарства, так і з необхідності збереження природного середовища та зниження антропогенного навантаження.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		20

Питання, що розглядаються в даній роботі мають комплексне загальнодержавне значення і на них складно однозначно відповісти. Кожен отриманий результат матиме суперечності і багато похибок. Все залежить від того, яку головну ідею закладено у принципах оптимізації і організації. В залежності від цього різними дослідниками отримуться різні результати. Стратегія розвитку України повинна містити домінуючу ідею використання земельних ресурсів і відносно неї повинна реалізовуватись певна модель оптимізації.

Оптимізація землекористування повинна спиратись на ряд принципів, які є основою для його раціоналізації, зокрема:

- економічна ефективність повинна бути максимальною, природні втрати – мінімальними;
- необхідність розроблення системи економічних стимулів та покарань для землекористувачів за дотримання або порушення принципів раціонального землекористування;
- необхідність враховувати всі можливі природні фактори разом із виробничою діяльністю людини;
- створення умов для раціонального природокористування, у тому числі застосування прогресивних методів землекористування та охорони земель;
- встановлення норм антропогенного навантаження на земельні ресурси та контроль за їх дотриманням;
- екологічний моніторинг земельних ресурсів, що залучені у господарське використання;
- підвищення ефективності використання природних ресурсів і умов одночасно із нормуванням негативного впливу на довкілля.

Досягнення екологічної рівноваги в природних ландшафтах потребує створення на території певної пропорції між землею що використовується у господарстві та обмежено використовується, а також заповідною землею на всіх рівнях: державному, регіональному і місцевому.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		21

Оптимальне використання земельних ресурсів можливе за умови реалізації ефективної регіональної політики на основі балансу загальнодержавних та регіональних інтересів [10].

Непродуманий підхід до організації землекористування призвів у всіх регіонах України до формування неповноцінної системи користування земельними ресурсами, яка характеризується неефективністю, екологічними загрозами та соціальною непривабливістю.

Основною задачею оптимізації землекористування на рівні регіону є створення ефективної системи ринкового типу, яка дозволить досягти не лише високих економічних показників, а й екологічної безпеки регіону.

Цей процес повинен спиратися на природно-економічні, кліматичні, історичні та географічні особливості регіону.

Будуючи модель землекористування для конкретного регіону, необхідно також враховувати наступні лімітуючі фактори:

- недостатність сільського сподарських угідь;
- екологічний фактор території, який підлягає збереженню і відновленню;
- незадовільний стан земельних ресурсів, викликаний різними причинами, основна з яких – ерозія.

Вчені Інституту ґрунтознавства та агрохімії ім. А.Н. Соколовського запропонували вирішення проблеми оптимізації складу і структури земельного фонду через поняття ентропії. При цьому агроландшафт розглядається як самоорганізована система, що залежить від хаосу і порядку. Вважається, що рілля є дестабілізуючим, а сінокоси, пасовища, ліси - стабілізуючими факторами агроландшафту [9].

Результати досліджень дозволили сформулювати висновок про необхідність зменшення площі розораних українських земель на 10 млн га. Аналогічні пропозиції висловлювалися й іншими дослідниками, зокрема вчені Інституту землеробства УААН запропонували зменшити рілля на 6-7 млн га,

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		22

академік В.Ф. Сайко - на 10 млн га, а академік В.М. Трегобчук – на 8-10 млн га.

Ю.А. Махортовим на основі узагальнення досліджень з оптимізації, що проводились в Україні, було розроблено рекомендації щодо оптимізації структури земельних угідь для всіх природних зон України (табл. 1.1) [9]. Недоліком цих рекомендацій є те, що вони не охоплюють всіх категорій земель і стосуються оптимізації лише користування сільського сподарськими землями. Зважаючи на те, що кожен регіон та місцевість мають власні природні умови і особливості, надані рекомендації повинні коригуватись згідно з особливостями кожної території.

Згідно наведеної оптимізації структури земель, із сільського сподарського користування повинно бути вилучено 9-12 млн га ріллі, причому площа пасовищ і сінокосів збільшиться на 8,5-10,5 млн га. Це дозволить зменшити розораність у державі до 35-40% та збільшити загальну лісистість до 20%, а полезахисну – до 4%. Ці зміни створять фундамент для ведення повноцінного ґрунтоводохоронного землеробства в Україні та підвищення його продуктивності.

Аналіз виробників зернових культур в Україні показує, що концентрація земельних угідь підвищує ефективність виробництва. Але виробників, що концентрують великі площі поки ще дуже мало і їх кількість зростає повільно. В Україні переважають господарства з малими земельними площами, що негативно впливає на ефективність сільського сподарського виробництва. Наприклад середні показники врожайності пшениці по Україні знаходяться на рівні 24-26 ц/га, в той час як у Європі вони в 2 рази вищі.

Висока продуктивність сільських сподарських угідь в країнах ЄС, залежить від низки факторів, зокрема структури земельних і сільського сподарських угідь та посівних площ. Сучасна раціональна структура землекористування здебільшого визначається розміром площ під кормовими культурами. Екологічно збалансованими вважаються аграрні землекористування, в яких частка сіножатей, пасовищ та лісових насаджень

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		23

становить від 30 до 50% [11]. В Україні природні кормові угіддя складають 19% від загальної площі сільського сподарських земель, що є низьким показником і потребує суттєвого покращення у найближчій перспективі заради екологічної стабільності держави.

Одночасно із закликами скоротити площі, що перебувають під господарським впливом, поширюються протилежні пропозиції щодо розширення площ під вирощування сільського сподарської продукції. Ці пропозиції ґрунтуються на необхідності забезпечити продовольчу безпеку держави і максимально використувати потенціал українських земель з метою отримання економічної вигоди, особливо з огляду на зростаючий світовий дефіцит продовольства.

Українські землі, за різними оцінками експертів, здатні забезпечувати продовольством від 150 до 500 млн чоловік. Такі пропозиції звичайно мають право на існування, але їх реалізація не може ґрунтуватися лише на економічній вигоді, а повинна, перш за все, враховувати екологічний імператив і не порушувати екологічну рівновагу екосистем.

Раціоналізація використання земельних ресурсів та їхня охорона від природної та антропогенної деградації особливо важлива. Глобалізація економіки обумовлює необхідність опрацювання нової стратегії використання земельних ресурсів, зокрема в питаннях нарощування обсягів виробництва продовольства [11].

В теперішній час глобальна економіка має більшу відкритість і в цих умовах продовольча безпека держави залежить від урожайності в агросфері і продуктивності тваринництва.

Україна відстає за цими показниками від європейських держав у 2-3 рази, що обумовлює високу собівартість сільського сподарської продукції. Це обумовлює не конкурентоспроможність української продукції не тільки на світовому ринку, а й у самій державі.

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		24

Такий стан речей підриває продовольчу безпеку, робить її безперспективною через зростаючу світову конкуренцію у сфері виробництва основних продуктів харчування.

Одним із головних пріоритетів продовольчого забезпечення України є розвиток зернового господарства. Серед основних шляхів досягнення таких обсягів є підвищення ефективності виробництва, тобто збільшення врожайності за рахунок зміни структури посівів, впровадження прогресивного землекористування та обробітку ґрунтів, застосування мінеральних добрив та засобів захисту рослин.

Основною ж задачею є досягнення стабільних врожаїв близьких до запланованого рівня. Під реалізацію програми визначено оптимальну структуру посівних площ. При цьому загальну площу під посів зернових пропонується довести до 15 млн га (у 2011 р. вона становила 15,72 млн га) тобто її потрібно зменшувати. Це є позитивним зрушенням, але не є вагомим у масштабі площі всієї ріллі України, яка становить 32,5 млн га [13].

Основним завданням продовольчої безпеки держави є отримання власних продуктів харчування високої якості при раціональному використанні земельних ресурсів з мінімальним збитком навколишньому середовищу [14].

Фахівці пропонують декілька методів визначення оптимальної площі для забезпечення людини продуктами харчування. Але ця задача може вирішуватись тільки стосовно конкретного регіону, оскільки, як зазначалось вище, кожен регіон має свої особливості.

Наприклад, для забезпечення однієї дорослої людини нормальним харчуванням, яке включає рослинну і тваринну їжу, потрібно від 0,5 до 2 га угідь залежно від клімату.

На сучасному рівні законодавство низки країн дозволяє стверджувати, що практично в кожній країні світу існують ті чи інші Обмеження. Адже ці Обмеження, пов'язані з розміром земельних ділянок, більш характерні для країн з перехідною економікою та для країн з обмеженою кількістю земельних ресурсів.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		25

Основою сучасної земельної політики в Німеччині є федеральний акт із використання землі, на основі якого прийнято відповідні нормативні акти у кожній із земель держави [15].

Оскільки, законодавство передбачає дотримання співвідношення між земельними площами й поголів'ям тварин, які на них вирощують, що зумовлено потребами дотримання екологічного балансу на територіях. Загалом тут сільське господарство розглядають як один з основних чинників екологічної безпеки країни.

А в Нідерландах для кожного виду землекористування використовуються землі згідно з їх цільовим призначенням і для кожного виду землекористування передбачено окремий вид діяльності зі заборонаю займатися будь-якими іншими, крім визначених.

Якщо використовувати такий досвід в Україні перш за все потрібно прийняти спеціальний закон, який би передбачав необхідність здійснення зонування території країни на якій було б виділено територію спеціально для одержання спеціального дозволу на здійснення будівництва кожного несільського сподарського об'єкта в таких зонах.

У Великій Британії вся земля належить королівській родині, але права на володіння нею вільно продаються, що дає змогу використовувати її досить ефективно. Водночас змінити цільове використання земельної ділянки тут дуже складно. Власникам землі заборонено продавати її іноземцям [16, 17].

У країнах Західної Європи більшість використовують оренду сільського сподарських земель як організаційну форму. Наприклад, у Бельгії в оренді перебуває понад 70, а у Німеччині та Франції – понад 60% землі, у Нідерландах – 35%. У середньому в країнах Євросоюзу в оренді використовують 40% сільського сподарських угідь [15, 18], оскільки орендувати землю тут вигідніше, ніж купувати (на одиницю площі власної землі аренда р орендує удвічі більше) [18].

Хоча серед розвинутих країн є й такі, де рівень орендних відносин не має такого високого розвитку щодо кількості сільського сподарських угідь у такій

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		26

формі використання. Наприклад, у Канаді – лише 30, в Японії – 20, у Новій Зеландії – 14, в Австралії та Аргентині – 5% [19].

Зазначимо, що в цих країнах переважає приватна та державна власність на землю, порівняно з її орендою. Якщо взяти до прикладу, 65% площ сільського сподарських угідь у Нідерландах – у власності держави, яка і є основним орендодавцем. Проте відмінна риса орендних відносин у цій країні – найпривабливіша довгострокова аренда землі – навіть на 99 років (як і в Ізраїлі). Із орендованих 35% землі 20% орендують у держави, 15% – у приватних власників.

У США середня вартість 1 га сільського сподарських угідь – 2,5 тис. дол., ріллі – 3,5 тис. дол. при великій відмінності між регіонами: близькі до найбільших міст угіддя оцінюються в розмірі 18–19 тис. дол [20].

Після таких великих за територією країн світу, як США, Китай, Канада, Україна володіє найбільшим масивом земель сільського сподарського призначення і входить до п'ятірки країн, в яких на одного жителя припадає понад 0,5 га сільського сподарських угідь та ріллі [21]. Земельний ресурс України оцінено в розмірі 330 млн. грн., що становить 44,4% усєї вартості природно-ресурсного потенціалу [21]. Зазначимо, що вартість земельного ресурсу України та його цінність дуже висока [22-31].

Висновки до розділу 1

Сталий розвиток сільських територій на основі раціонального використання й охорони земель є однією із основних задач суспільства. Серед ключових чинників сталого розвитку сільських територій виокремлено соціальні, економічні та екологічні.

Основою сталого розвитку сільських територій в цілому є сталий розвиток сільського сподарського виробництва, підвищення його конкурентоспроможності, збереження навколишнього природного середовища в процесі здійснення сільського сподарської виробничої діяльності та мінімізації її негативного антропо-техногенного впливу на довкілля.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		27

Спостерігається надмірно інтенсивне використання земель сільського господарського призначення в процесі сільського господарського виробництва.

Необхідно забезпечити раціональне використання й охорону земель, а саме, систему правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільського господарського призначення для несільських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду.

В Україні використання та охорона земель має законодавче підґрунтя. До таких нормативно-правових актів відноситься: Земельний кодекс України (2001 р.), Закон України "Про охорону земель" (2003 р.), Закон України "Про державний контроль за використанням та охороною земель" (2003 р.), Постанови Кабінету Міністрів України.

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		28

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ НА ТЕРИТОРІЇ БІЛОЦЕРКІВСЬКОЇ ТГ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика території

Полтавська область 6–а серед областей України за площею. На півночі межує з Чернігівською та Сумською, на сході з Харківською, на півдні з Дніпропетровською та Кіровоградською, на заході з Київською та Черкаською областями України (рис. 2.1).

Полтавська область займає площу 28,7 тис. км², що становить 4,8 % території України. За цим показником займає 6–те місце серед інших регіонів України. Протяжність території з півночі на південь 213,5 км, а із заходу на схід 245 км.

Крайня північна точка області – за 3,3 км на північ від села Білогорілка – розташована в Лохвицькому районі з координатами 50.518343° пн. ш. 33.065454° сх. д.. Крайня південна точка – лівий берег Кам'янського водосховища, в Кобеляцькому районі з координатами 48.750689° пн. ш. 34.297876° сх. д. Крайня західна точка – за 1 км від села Смотрики – розташована в Пирятинському районі з координатами 50.283232° пн. ш. 32.089971° сх. д.. Крайня східна точка – за 1,5 км від селища Шевченка Карлівського району має координати 49.506532° пн. ш. 35.478676° сх. д.

Площа – 28 748 км² (4,76 % території України), населення – 1 466 786 осіб[3] (1 лютого 2013, 3,22 % мешканців України). Область налічує 25 районів та 16 міст, з яких шість – Гадяч, Горішні Плавні, Кременчук, Лубни, Миргород та Полтава – обласного підпорядкування.

Основна геологічна структура, в межах якої розташована область, — Дніпровсько–Донецька западина та її схили. Рельєф області рівнинний, вона лежить в межах Полтавської рівнини. Поверхня має загальний нахил з півночі–

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		29

північного сходу на південь–південний захід. Максимальна абсолютна відмітка рельєфу (202,6 м) на лівобережжі області розташована за 5 км на захід від Опішні. На правобережній Придніпровській височині найвища точка поверхні 204 м (вершина горба Деївської гори, що розташована за 4 км на південь від Крюківського району Кременчука). Найнижча точка поверхні Полтавщини – 64 м – берег Кам'янського водосховища [30].

Ґрунти

Ґрунти Полтавської області формувалися у помірному кліматі з майже оптимальним зволоженням; переважно на лісових карбонатних пухких породах, які вирізняються багатим мінеральним складом і мають гарні фізико-хімічні властивості; лучно-степовою і степовою рослинністю на слабо дренажованих вододілах і терасах, та широколистно-лісовою рослинністю на подрібнених правобережжях річок; на півдні області характерне неглибоке залягання ґрунтових мінералізованих вод, на півночі – промивний водний режим; під впливом давнього господарського освоєння.

Основні типи ґрунтів Полтавщини: чорноземи, сірі лісні, піщані, заплавні, болотні. По суті, всі вони утворилися на потуних лесових відкладеннях і лише незначна частина ґрунтового покриву утворилася на алювіальних наносах, головним чином на борючих терасах Дніпра та його притоках.

Ґрунти в області є високо родчими – чорнозем займає 9/10 (90%) площі орних земель та придатні для вирощування практично усіх видів сільськогосподарської продукції, притаманної даній кліматичній зоні і навіть деяких південних видів (винограду, персиків та ін.).

Зміст гумусу знаходиться у межах 3% – 5%. Зустрічаються також і солончаки, в основному в руслах річок. Якісний показник ґрунту на Полтавщині складає 72 бали (для порівняння, по Україні в цілому – 69, Львівської області – 43, Івано-Франківської області – 42).

Незважаючи на значні площі, зайняті чорноземами та високий вміст гумусу в ґрунтах, в Полтавській області мають місце процеси, що негативно

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		30

позначаються на стані ґрунту та зменшують його родючість. Основним процесом є втрата гумусу ґрунту. Також дії водної ерозії піддаються 369 тис. га сільського сподарських угідь області, вітрової ерозії – 380 тис. га, що складає відповідно 17,1% та 17,6% від загальної площі сільського сподарських угідь області.

Разом з тим, ґрунти Полтавської області легко піддаються механічному руйнуванню внаслідок ерозії та дефляції. Відсоток еродованих та ерозійно небезпечних сільського сподарських земель по області коливається в межах 5 – 62% від загальної площі. Висока активність ерозії пов'язана з високою розораністю земель. Розораність території земель Полтавської області складає 63,6%, що більше ніж в середньому по Україні (до 60%).

Ресурси для сільського сподарського природокористування в області можна оцінити, як високі. За 100-бальною шкалою середня якість області за ступенем їх придатності для вирощування зернових і технічних культур становить 65 балів.

Сільського сподарські угіддя займають 75,3% площі області, що на 6,6% вище загальноукраїнського показника, ліси займають 10% площі (по Україні – 17,7%), землі під забудовами – 6,1% (по Україні – 6,0%). Сюди входять такі райони: Пирятинський, Гребінківський, Оржицький, Лубенський, Миргородський, Гадяцький, Зінківський, Шишацький, Решетилівський, Глобинський, Кобеляцький, Полтавський, Котелевський, Чутівський, Карлівський.

Кількість рекультивованих земель є меншою у порівнянні з обсягами щорічно порушуваних. За останніми даними Головного управління Держгеокадастру у Полтавській області, станом на 01.01.2019 року площа порушених земель становила – 0,045 тис. га, площа рекультивованих – 0,023 тис. га.

Співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що склалося, негативно впливає на стійкість агроландшафту. Так, у 2018 році площа порушених земель склала 0,045 тис. га (у 2017 році – 0,007

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		31

тис. га), відпрацьованих – 0,230 тис. га (у 2017 році – 0,015 тис. га), рекультивованих – 0,023 тис. га (у 2017 році – 0,015 тис. га).

У Полтавській області сільського сподарські угіддя складають 77,4 % відносно угідь України.

Сільського сподарські угіддя Полтавської області складають 13 % відносно суміжних областей. Чорнозем займає 90% площі орних земель та придатний для вирощування практично усіх видів сільського сподарської продукції. Проте, розораність території земель області перевищує загальноукраїнський показник на 3,6%.

Землі, які знаходяться під водою, на території Полтавської області складають 11 % відносно суміжних областей. Найбільше таких земель у Дніпропетровській області.

Ліси і чагарники Полтавської області складають 8 % відносно суміжних областей. Найбільше лісів і чагарників знаходиться у Чернігівській області.

Спостерігається підтоплення земель та населених пунктів регіону, постійне руйнування берегів Кременчуцького водосховища внаслідок водної абразії (44 км).

В області низький відсоток заповідання, існують загрози для об'єктів природно-заповідного фонду.

2.2. Дослідження стану використання земель на території Білоцерківської ТГ Полтавської області

Білоцерківська територіальна громада утворена 13 серпня 2015 року на добровільних засадах. До її складу входять шість сільських рад: Білоцерківська,

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						32
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

Балакліївська, Бірківська, Подільська, Рокитянська та Корнієнківська. Білоцерківська ТГ знаходиться в центральній частині Полтавської області з адміністративним центром в с. Білоцерківка.

Площа територіальної громади: 313.2 км².

Чисельність населення громади: 5278 осіб.

До її складу входять 29 населених пунктів 6 сільських рад – Білоцерківської (с. Білоцерківка, с. Герусівка, с. Дзюбівщина, с. Коноплянка, с. Красногорівка, с. Лугове, с. Морозівщина, с. Сидорівщина), Балакліївської (с. Балаклія, с. Колосівка, с. Писарівщина, с. Шипоші), Бірківської (с. Бірки, с. Баланди, с. Вишняківка, с. Стінки), Подільської (с. Поділ, с. Огирівка), Рокитянської (с. Рокита, с. Андрущине, с. Говори, с. Кравченки), Корнієнківської (с. Корнієнки, с. Вишарі, с. Мостовівщина, с. Попове, с.Трудолюбиве, с. Цикали, с. Шпирни).

Білоцерківська ТГ знаходиться в центральній частині Полтавської області на відстані 60 км від м. Полтава.

Адміністративний центр громади знаходиться в с. Білоцерківка Миргородського району Полтавської області.

Найбільшу площу займає територія Білоцерківської сільської ради – 7308,15 га (22,81 %) та Корнієнківська СР – 6707,90 Га (20,94 %). Найменшу площу займає Бірківська СР –3247,19 га 10,13 (%).

Структура території Білоцерківської ТГ показана на рис. 2.6.

Схема Білоцерківської ТГ Полтавської області показана на рис. 2.7.

Рис. 2.7. Схема Білоцерківської ТГ Полтавської області

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		33

Територія громади згідно з адміністративно-територіальним устроєм України входить до складу Миргородського району Полтавської області.

Відстань від адміністративного центру громади до районного центру 18 км. Відстань від адміністративного центру громади до обласного центру 60 км.

Територія Білоцерківської громади є нерозривною, її межі визначаються по зовнішніх межах юрисдикції рад територіальних громад, що об'єдналися.

Територія громади межує:

- з північного сходу - Шишацький район;
- з північного заходу - Степанівська сільська рада;
 - з півночі - Великобагачанська селищна рада;
 - з сходу - Решетилівський район;
- з південного заходу - Рокитянська сільська рада;
- з півдня - Остап'ївська сільська рада;
- з заходу - Корнієнківська сільська рада;

Гідрографічна сітка села представлена річкою Псьол, озерами та технічними водоймами.

На території громади є родовища корисних копалин: пісок, глина.

Територія громади є компактною (площа – 32040,88 га) зі зручним транспортним сполученням, що здійснюється по дорогах із твердим покриттям.

Експлікація земель Білоцерківської ТГ наведена в табл. 2.3.

Землі сільського сподарського призначення мають площу 25 358,02 га, що становить 79,14 %.

На території сільських рад, що увійшли до складу територіальної громади розміщено 9955,7 га земель державної власності, з якої 2330,5 га – це землі лісогосподарства, а 5923,0 га – землі не надані у власність і користування. Тобто 59,5 % земель державної власності не використовуються і

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		34

відслідковування стану цих земель поки що не належить до компетенції органів місцевого самоврядування.

Таким чином, земельні ресурси на території громади представлені землями сільського сподарського призначення, більше 70 % яких мають особливу цінність; лісового господарства; транспорту; промисловості та запасу. Майже 60 % земель, не наданих у власність і користування, є значним не використаним потенціалом розвитку.

Рішення щодо управління земельними ресурсами мають ґрунтуватися на документах із землеустрою (проекти землеустрою) та планування території (схеми планування території). Тому основна увага має бути приділена перегляду (складанню) та приведенню у порядок відповідної документації.

У межах населених пунктів Білоцерківської сільської територіальної громади землі комунальної власності складають 575,55 га (16,0 %), приватної – 1559,95 га (43,3 %), державної – 1467,86 га (40,7 %), табл.2.4 .

За межами населених пунктів 43 % земель належать до приватної форми власності, 57 % – до державної. Така структура земель за власністю як у межах населених пунктів, так і поза ними вимагає значної уваги до питань управління земельними ресурсами різних форм власності і дотримання правових вимог при прийнятті рішень у земельній сфері.

Законопроект №4355 від 31.03.2016 р., прийнятий у першому читанні 19.04.2016 р., розширює права органів місцевого самоврядування щодо розпорядження землями державної власності як у межах, так і поза межами населених пунктів та щодо зміни цільового призначення земель приватної власності. Однак, уведення в дію даного законпроекту передбачає внесення змін до Земельного кодексу України в частині визначення процедури зміни цільового призначення земель (ст. 19, 20, 122, 150, 151, 186); Закону України «Про землеустрій» (ст. 20, 22, 25, 26-31, 50); Закону України «Про державний земельний кадастр» (ст. 26).

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		35

Крім того, слід мати на увазі, що зміна категорії земель, зокрема переведення сільського сподарських земель в інші категорії, може здійснюватися лише на підставі розробки проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

Зміна цільового призначення особливо цінних сільського сподарських земель допускається лише для здійснення певних цілей, передбачених у ч. 6 ст. 20 Земельного кодексу України за погодженням із Верховною Радою України. Такі землі у складі сільського сподарських угідь Полтавської області складають 66,5 %, а у складі ріллі – 79,8 %.

За виключенням земель сільського сподарського призначення та оборони, зміна цільового призначення земель в межах їх категорії не потребує розробки Проекту землеустрою, проте має відбуватися з урахуванням документації з містобудування (схеми планування територій) та землеустрою.

Економічну основу Білоцерківської сільської територіальної громади формує місцевий господарський комплекс. Його виробничу сферу представляють в основному підприємства сільського господарства та переробки.

У галузі рослинництва вирощування сільського сподарських культур зорієнтовано в такому співвідношенні: 4% зернових та зернобобових культур, 17% - озимої, ярої пшениці, 7% - ярого ячменю, 41% - кукурудзи на зерно; 31% - технічних культур, у тому числі: 29% - соняшника, 1% - сої; 1% - кормових культур, табл. 2.5.

Рослинницька сфера зорієнтована переважно на вирощування зернових та технічних культур. Вони є лідерами за обсягами та дохідністю виробництва, відповідають ефективній інфраструктурі ринку, та сприяють формуванню відповідного попиту. Серед зернофуражних культур основне місце займає кукурудза.

Протягом 2021 року перевага надаватиметься придбанню економічно вигідніших моделей ґрунтообробної та зернозбиральної техніки, використанню широкозахватних агрегатів і агрегатів, які за один прохід виконують декілька

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		36

операцій та значно скорочують витрату паливно-мастильних матеріалів на один гектар сільського сподарських угідь.

Частина населених пунктів, включаючи с. Білоцерківка, розташована вздовж річки Псел.

Також на території громади знаходяться й інші природні водойми: дрібні річки з притоками, озера, близько 20 ставків. Є лісові масиви, що переважно примикають до річок.

Наявність на території громади водних і лісових ресурсів створює сприятливі передумови для розвитку рекреаційних та туристичних послуг, розвитку в перспективі ставкового рибальства.

2.3. SWOT-аналіз стану розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ

SWOT-матриця розроблено для аналізу взаємозв'язків між «внутрішніми» (сильними та слабкими сторонами) та «зовнішніми» (можливостями та загрозами) факторами.

Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ.

SWOT-матриця аналіз стану розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ показана на рис. 2.12.

Сильні сторони: вигідне економіко-географічне положення – наближеність до обласного центру; сільського сподарські підприємства та фермерські господарства забезпечують бюджетоутворення громади; наявний природно- рекреаційний потенціал (річка, ліс); близькість до автомагістрал Київ – Харків дає можливість створення логістичного центру; наявність

корисних копалин місцевого значення; наявність соціально інфраструктури в галузях освіти, медицини, культури.

Рис. 2.12. SWOT-матриця аналіз стану розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ

Слабкі сторони: відсутність генерального плану сіл; відсутність інвентаризації земель територіальної громади; відсутня туристична інфраструктура; залежність рівня життя в громаді від діяльності двох найбільших підприємств в ТГ; незадовільний стан дорожньої інфраструктури; недостатня розвинена мережа закладів торгівлі у віддалених селах.

Можливості: удосконалення управління земельними ресурсами громади; надання державної підтримки громадам на розвиток інфраструктури; розвиток підприємництва; підтримка громад за рахунок проектів міжнародної технічної допомоги. **Загрози:** виведення інвестицій; невпорядкованість земельного законодавства щодо земель за межами населених пунктів; подальше підвищення цін на енергоносії; нестабільна ситуація на Сході України.

Висновки до розділу 2

Сільського сподарські угіддя займають 75,3% площі Полтавської області, що на 6,6% вище загальноукраїнського показника, ліси займають 10% площі (по Україні – 17,7%), землі під забудовами – 6,1% (по Україні – 6,0%).

Основні типи ґрунтів Полтавщини: чорноземи, сірі лісні, піщані, заплавні, болотні. Ґрунти в області є високо родючими – чорнозем займає 9/10 (90%) площі орних земель та придатні для вирощування практично усіх видів сільського сподарської продукції. Зміст гумусу знаходиться у межах 3% – 5%.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		38

Проте, розораність території земель області перевищує загальноукраїнський показник на 3,6%.

Білоцерківська сільська ТГ утворилась із об'єднання 6 сільських рад: Білоцерківська, Балакліївська, Бірківська, Подільська, Рокитянська та Корнієнківська. Територія громади складає 32040,88 га. Найбільшу площу займає територія Білоцерківської сільської ради – 7308,15 га (22,81 %) та Корнієнківська СР – 6707,90 га (20,94 %). Найменшу площу займає Бірківська СР – 3247,19 га 10,13 (%). Землі сільського сподарського призначення мають площу 25 358,02 га, що становить 79,14 %.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		39

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ БІЛОЦЕРКІВСЬКОЇ ТГ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Формування концептуальних засад сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ

Сталий розвиток сільських територій – це одна із основних задач територіальної громади. Розв'язання економічних завдань необхідно починати з аграрної сфери, оскільки вона є тим комплексним складним структурним об'єктом, який посідає важливе місце в стратегії розвитку економіки територіальної громади.

Сільська територія являє собою площу земельних угідь та розміщена на ній поселенська мережа з соціальною та виробничою інфраструктурою, відповідною чисельністю населення, яке зайняте у виробництві, його обслуговуванні та соціальній сфері.

Сільська територія є складним і багатогранним соціально-еколого економічним об'єктом, який характеризується сукупністю таких ознак та елементів: площею земельних ресурсів (усього території та землі сільського сподарського призначення), кількістю проживаючого населення (усього та за видами діяльності), природними і екологічними ресурсами (грунтові, водні, рослинний і тваринний світ, інше), обсягами і структурою виробництва, об'єктами соціальної інфраструктури, органами місцевого самоуправління.

При цьому сталий розвиток сільських територій являє собою процес якісних змін, спрямованих на стабільне соціальн-економічне зростання цих територій, підвищення ефективності сільської економіки, рівня зайнятості та якості життя населення на основі реалізації комплексу економічних, соціальних і екологічних заходв державного та місцевого рівня.

Функції сільських територій різноманітні та полягають у такому:

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		40

- виробнича функція – задоволення потреб суспільства в продовольстві та сировині, продукції для різних галузей та видів господарської діяльності;
- соціально-демографічна функція – відтворення сільського населення, забезпечення сільського господарства та інших галузей економіки трудовими ресурсами, значним людським капіталом;
- культурна та етнічна функція – зберігання самобутньої національної культури, народних традицій, звичаїв, обрядів, фольклору, досвіду ведення сільського господарства та освоєня природних ресурсів, охорона пам'яток природи, історії та культури, розташованих на сільських територіях;
- екологічна функція – підтримання екологічної рівноваги в аграрних регіонах та на всій території країни, утримання заповідників, заказників, національних парків та ін.;
- рекреаційна функція – створення умов для відновлення здоров'я і відпочинку міського та сільського населення;
- функція соціального контролю над територією – сприяння сільського населення державним органам у забезпеченні громадського порядку та безпеки в поселеннях й територіях [5].

Основними чинниками формування та функціонування сільських територій є: регіональні (ресурсні, чиники місця розміщення, умови розвитку; функціональна сумісність різних видів діяльності на певній території); управлінські, що включають рішення та обґрунтування щодо стратегій розвитку сільських територій; самоорганізації; невизначеності.

При цьому сільські території мають певні Обмеження (імперативи) ефективного розвитку та функціонування: недосконале законодавство, недостатня державна підтримка, у т.ч. фінансова та інвестиційна; слабе інформаційне забезпечення та соціальна захищеність селян.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						41
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

Прорахунки в державній політиці та суб'єктивні помилки, що мали місце на попередніх етапах ринкового реформування аграрного сектору економіки, призвели до суттєвого погіршення стану сільських територій.

І тому на сьогодні основними причинами кризового стану сільських територій є:

- відсутність дієвої програми стратегічного розвитку держави в цілому й аграрного сектору економіки зокрема;

- майже повна руйнація соціальної інфраструктури через незацікавленість сучасних сільгоспідприємств у підтриманні на своїй території об'єктів соціальної інфраструктури;

- руйнування виробничого потенціалу села;

- недостатній рівень розвитку господарської діяльності в межах сільської території;

- складність формування ринкового середовища, що залежить від регіональної влади, її рішень та ставлення малого та середнього бізнесу;

- недостатній розвиток складових транспортної системи, її нераціональна

- просторова диференціація;

- відсутність умов для розвитку альтернативних напрямів підприємництва та їх подальшої диверсифікації на сільських територіях;

- неузгодженість та складність процесу реального та нормативного розмежування власності між державою та регіонами;

- відсутність системної та досконалої, яка не суперечить одна одній, законодавчої і нормативної бази розвитку сільських територій;

- неврегульованість податкової бази, що не дозволяє сільським територіальним громадам бути фінансово самодостатніми;

- недостатня дієвість регіональної економічної політики, яка забезпечує розвиток соціально спрямованої економіки та підвищення рівня життя сільського населення;

- загострення екологічних проблем тощо.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		42

Сталий розвиток будь-якої території визначається сукупністю соціально-економічних і природно-екологічних чинників.

Політика розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ повинна складатися із трьох великих частин: підтримки сільського сподарських виробників, захист довкілля, підтримки комплексних проектів розвитку сільської інфраструктури.

Основними концептуальними засадами сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ є:

- створення на сільських територіях господарських систем, що само розвиваються на підставі формування економічного обороту місцевих ресурсів;
- розвиток місцевого самоврядування для формування соціально-організованого та відповідального громадянського суспільства на селі;
- підвищення привабливості проживання населення на сільських територіях;
- підвищення конкурентоспроможності сільських територій.

Таким чином, під розвитком сільських територій Білоцерківської ТГ доцільно розуміти стабільний розвиток сільського співтовариства, що забезпечує: підвищення ефективності сільської економіки; стабільне відтворення сільського населення; упорядкування інженерно-технічних та санітарно гігієнічних норм території; забезпечення зайнятості сільського населення (як у сфері сільгоспвиробництва, так й альтернативних видах діяльності) і середнього рівня доходів; підвищення рівня життя сільського населення і створення необхідних гідних умов життєзабезпечення; збереження культури і традицій; розбудову соціальної інфраструктури; раціональне та еколого безпечне використання ресурсів.

3.2. Розробка стратегії сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		43

Формування стратегії сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ передбачає визначення стратегічних та операційних цілей, відповідно до яких формуються завдання.

Визначено стратегічні цілі: Стратегічна ціль 1. Стратегія розвитку територій; Стратегічна ціль 2. Посилення економічної бази розвитку громади.

Визначено операційні цілі:

Операційна ціль 1.1. Організація раціонального використання земель;

Операційна ціль 2.1. Створення умов для інвестицій;

Операційна ціль 2.2. Розвиток малого підприємництва;

Операційна ціль 2.3. Підвищення доходів фермерських господарств.

Відповідно до цілей сформовані завдання.

Завдання 1.1.1. Оптимізація раціонального використання земель;

Завдання 1.1.2. Виготовлення просторово-планувальної документації:

– Замовлення виготовлення генеральних планів с. Білоцерківка, с. Бірки, с. Красногорівка, с. Балаклія, с. Поділ;

– Замовлення виготовлення схеми планування території;

– Інвентаризація земель громади

Завдання 2.3.1. Створення фермерських кластерів

– вирощування сільськогосподарської продукції; розвиток тваринництва; створення обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів.

Розроблено структурно-логічну модель Стратегії сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ, рис. 3.1.

Наведено опис Стратегії сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ: визначено цілі, завдання.

Операційна ціль 1.1. Організація раціонального використання земель. Завдання 1.1.1. Оптимізація раціонального використання земель.

Завдання 1.1.2. Виготовлення просторово-планувальної документації.

1) Виготовлення просторово-планувальної документації.

Просторово-планувальна документація є основою для планування територіального розвитку громади. Так, відповідно до Закону України «Про

					<i>KPM 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						44
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

регулювання містобудівної діяльності», заборонені будь-які операції із земельними ділянками для містобудівних потреб без виготовлених та затверджених в установленому порядку просторово-планувальної документації.

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		45

Досягнення завдання передбачається шляхом:

– Заовлення виготовлення генеральних планів населених пунктів, в першу чергу – центру громади (с. Білоцерківка), с. Красногорівка та центрів колишніх сільських рад (с. Балаклія, с. Поділ, с. Бірки);

– Заовлення виготовлення схеми планування території громади.

До того, як повноваження розпорядження землями за межами населених пунктів не передано до територіальних громад, заовлення такої роботи напряду від Білоцерківської сільської ради неможливе. Однак можна вирішувати питання щодо заовлення схеми планування території громади Великобагачанською районною радою.

2) Інвентаризація земель громади. До того, як повноваження розпорядження землями за межами населених пунктів не передано до територіальних громад, заовлення такої роботи напряду від Білоцерківської сільської ради неможливе. Однак можна вирішувати питання щодо заовлення схеми планування території громади Миргородською районною радою.

Операційна ціль 2.1. Створення умов для інвестицій.

Завдання 2.1. 1. Підготовка інвестиційних майданчиків

Залучення інвестицій завжди стоїть на порядку денно му з метою місцевого розвитку. Реформування місцевого самоврядування та укрупнення адміністративно-територіальних одиниць має стимулювати бізнес розміщувати свої потужності в громадах. Досягнення завдання передбачається шляхом:

– Визначення земельних ділянок чи приміщень, що можуть бути надання інвестору для реалізації проектів (щодо земельної ділянки - можливо лише після розроблення Генерального плану відповідного населеного пункту чи схеми планування території або детальних планів конкретної території);

- Підведення необхідних комунікацій до земельної ділянки (електроенергія, вода, газ, наявність транспортного сполучення тощо);

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		46

- Сприяння оформленню дозвільних та землепорядних документів.

Операційна ціль 2.2. Розвиток малого підприємництва;

Операційна ціль 2.3. Підвищення доходів фермерських господарств.

Завдання 2.3.1. Створення фермерських кластерів господарювання.

Перспективним є створення кластерів щодо виробництва м'яса; вирощування зернових. Перевагами створення кластерів є об'єднання ресурсів з метою: придбання матеріально-технічних ресурсів на вигідних умовах; підготовки і залучити кваліфіковану робочу силу; розширення ринків збуту; концентрація коштів під масштабні проекти; зменшення витрат і рівня ризику; залучення і виконання замовлення великого обсягу з вимогами вищої якості.

1) Вирощування сільського сподарської продукції. При дотриманні вимог до сертифікації, визначених Законом України «Про виробництво та обіг органічної сільського сподарської продукції та сировини», можна говорити про можливість розвитку органічного сільського господарства. Отримана в результаті сертифікованого виробництва органічна продукція, є затребуваною як в великих містах, так і за кордоном. Ціна органічної сертифікованої продукції вища, ніж ціна на аналогічні несертифіковані продукти.

Процес сертифікації органічного виробництва – це процедура, що дозволяє виробнику підтвердити відповідність методів, що запроваджуються на господарстві, вимогам органічних стандартів та дозволяє отримати доступ на ринок органічної продукції.

2) Розвиток тваринництва;

3) Створення обслуговуючих сільського господарських кооперативів

Кожен виробник сільського сподарської продукції стикається з низкою економічних, організаційних та технологічних проблем. Ситуація на ринку – не на користь дрібних сільського сподарських товаровиробників. Проте, якщо кілька дрібних товаровиробників об'єднуються, то відразу відчують перевагу великого виробника чи покупця. Такі об'єднання дозволять:

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		47

- здійснювати переробку сировини, що підвищує вартість продукту й водночас створює робочі місця;
- зберігати продукцію до кращих сезонних цін;
- використовувати технології, щоб зберегти якість продукту протягом тривалого періоду, доки він не дійде до кінцевого пункту призначення;
- купувати насіння, добрива, паливо та інші ресурси за оптовими цінами;
- купувати сільгосптехніку або орендувати її за пільговою ціною й обслуговувати її за нижчими тарифами.

Реалізація стратегії розвитку земельних відносин можлива лише за певних умов. Перша- ефективність впроваджених реформ, реалізація громадою стратегії розвитку громади. Друге — підтримка держави через субвенції на розвиток земельних ресурсів. Доступ до коштів Державного фонду регіонального розвитку.

Можливі ризики зі здійснення запропонованих завдань є зниження інвестиційної привабливості території, відкладення фінансування сільських територій на користь адміністративного центру. Нераціональне використання земельного ресурсу великими аграрними компаніями. Неспроможність встановлення партнерства із потенційно зацікавленими у впровадженні стратегії.

Рекомендації, щодо впровадження стратегії управління земельними ресурсами, можуть бути, наступними: дотримання балансу між інтересами населення, бізнесу та місцевого самоврядування. Залучення коштів приватних інвесторів та субвенцій держави до виконання поставлених цілей та завдань.

Заходи раціонального використання земель

Запропоновано формування фермерського кластера, до якого будуть входити за напрямом сільського господарського виробництва фермерські господарства: ФГ «Джерело», ФГ «Злагода 2000», ФГ «Злагода 2000» і ФГ «Поділ – 2007», які знаходяться в с. Поділ.

Розроблено заходи перспективного використання території Білоцерківської ТГ Полтавської області:

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						48
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

- Землевпорядні заходи, які дають рекомендації як використовувати землю для загальних потреб ТГ;
- заходи соціального характеру, на виконання яких є кошти в бюджеті громади або будуть залучені грантові інвестиції;
- заходи комерційної діяльності, які потребують інвестицій.

До землевпорядних заходів необхідно віднести заходи щодо раціонального використання й охорони земель, які розташовані:

- в межах існуючих житлових кварталів і масивів особистих селянських господарств, що підлягають приватизації;
- земельні масиви для садибної забудови;
- землі державної власності, що перебувають в оренді, для передачі в комунальну власність;
- земельні ділянки запасу державної власності, вкриті лісовою рослинністю, для передачі в комунальну власність;
- господарські шляхи для передачі в оренду;
- лісосмуги для передачі в комунальну власність;
- земельні ділянки, які необхідно оформити в комунальну власність для комерційного використання;
- земельні ділянки, для яких необхідно зробити зміну цільового призначення;
- земельні ділянки для аукціонів.

До комерційних заходів необхідно віднести такі заходи, які дадуть можливість розвивати сільськогосподарське виробництво на основі оптимізації раціонального використання й охорони земель. Також цими заходами необхідно передбачати розвиток малого і середнього бізнесу, який буде базуватися на особливостях території ОТГ, потенціалі використання території і т.п.

Відповідно до рівня розвитку землевпорядних та комерційних процесів необхідно планувати розвиток соціальної сфери і запроваджувати відповідні соціальні заходи.

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						49
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

Розроблена структурно-логічна модель заходв перспективного використання й охорони земель на території Білоцерківської ТГ, рис. 3.2.

Формування та реалізація заходв перспективного використання та охорони земель на території Білоцерківської ТГ полягає в оптимізації землевпорядних, комерційних, соціальних заходв та безперервного контролю й оцінки змін, що відбуваються при їх реалізації з метою підтримки здатності території до забезпечення її ефективного функціонування в умовах мінливого зовнішнього середовища.

3.3. Оптимізація раціонального використання та охорони земель на території Білоцерківської ТГ

Метою виконання завдання є оптимізація обсягу виробництва валової і товарної сільськогосподарської продукції рослинництва і тваринництва, при повному забезпеченні тваринництва власними кормами, при мінімальних затратах праці і засобів виробництва; на основі створення умов для раціонального і найбільш ефективного використання і умов охорони земель, впровадження передового досвіду ведення сільськогосподарського виробництва, дотримання наукових рекомендацій по формуванню сільськогосподарського підприємств і співвідношення галузей в них, введення науково обґрунтованих сівозмін і структури посівних площ, освоєння інших елементів зональних систем ведення сільськогосподарського виробництва [25].

Для отримання вихідних даних типової матриці економіко-математичної задачі з оптимізації використання та охорони сільськогосподарських угідь, необхідно зібрати і обробити інформацію по землекористуванню сільськогосподарського підприємства (табл. 3.2).

В економіко-математичну задачу входять групи змінних, що характеризують склад та розміри рослинницьких галузей та тваринницьких

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						50
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

галузей в господарстві, а також умови, що визначають оптимальне використання с/г угідь.

Основна група змінних – посівні площі с/г культур (табл. 3.3.).

Позначення невідомими відходів та побічної продукції, що використовується на корм наведено у таблиці 3.4.

Окремою групою в задачу вводять змінні, що позначають поголів'я сільського сподарських тварин худоби, яке буде утримуватися в господарстві протягом року, чи буде реалізоване (табл. 3.5.).

В економіко – математичну модель задачі вводять наступні Обмеження:

Моделювання даного блоку обмежень є балансом ріллі і природних кормових угідь. В економіко–математичну модель Обмеження по використанню ріллі можуть вводитись:

- 1) по загальній площі в господарстві;
- 2) в розрізі сівозмін (їх кількість, площа, середній розмір поля тощо);
- 3) по площі ріллі з урахуванням агротехнологічних груп ґрунтів. При необхідності треба виключити з обробітку ріллю з ухилом більше 5° – 7° .

Кількість сівозмін, середній розмір поля можна визначити в процесі землевпорядного обстеження, при чому необхідно виключити еродовані і деградовані землі з обробітку.

При визначенні обмежень по кормовим угіддям необхідно врахувати, що частина площ може знаходитись в стадії меліоративного покращення, або використовуватись для виробництва кормів для особистих підсобних господарств.

В моделі ця група обмежень може задаватись типом « \leq » або « \geq », та варто використовувати жорстке Обмеження « $=$ », що викликано тим, що площі с/г угідь обмежені за планом господарства і, як правило, повинні використовуватись всі.

Невідомими в цьому блоці обмежень будуть площі посіву с/г культур, що вирощуються на ріллі, а також площі природних кормових угідь.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						51
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

Отже, можна алгебраїчно записати Обмеження щодо площі ріллі й природних пасовищ, наприклад:

1) Рілля: $1X_1+1X_2+1X_3+1X_4+1X_5+1X_6+1X_7+1X_8+1X_9+1X_{10}+1X_{11}+1X_{12}+1X_{13}+1X_{14}+1X_{15} = 1451,5$;

2) Пасовища: $1X_{16} = 97,58$.

Обмеження щодо формування сівозмін вводять у відповідності до вимог зональної системи землеробства з метою підвищення ефективності використання ріллі, захисту її від ерозії, збільшення валових зборів с/г культур, вдосконалення технологічних процесів з вирощування культур, використання системи машин, добрив тощо.

При побудові моделі оптимізації необхідно:

- врахувати вимоги до введення сівозмін та агротехнічної доцільності вирощування с/г культур при оптимізації структури посівних площ.

- ув'язати структуру посівних площ для зони розміщення господарства зі схемами чергування с/г культур.

- вибрати кращі можливі схеми чергування с/г культур при оптимізації сполучення галузей с/г господарства.

- розмістити сівозмін певних типів і видів культур з я якості ґрунтів.

Обмеженнями є гранична питома вага зернових, технічних і інших культур у сівозмінах (табл. 3.7). Невідомими є площі посіву с/г культур на ріллі.

Техніко–економічними коефіцієнтами є необхідна площа ріллі для посіву 1 га с/г культур.

Записуємо відповідні рівняння використовуючи дані таблиці 3.7, Обмеження по зерновим, цукровим бурякам та соняшнику встановлюємо зі знаком « \leq »; по озимій пшениці, кукурудзі та багаторічним травам – зі знаком « \geq ».

1) Зернові: $1X_1+1X_2+1X_3+1X_6+1X_7+1X_8+1X_9 \leq 940,01$;

2) Озима пшениця: $1X_1 \geq 311,06$;

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		52

- 3) Кукурудза: $1X_3+1X_9 \geq 79,70$;
- 4) Багаторічні трави: $1X_{12}+1X_{13}+1X_{15} \geq 29,41$;
- 5) Цукровий буряк: $1X_4 \leq 135,8$;
- 6) Соняшник: $1X_5 \leq 151,24$.

В даній економіко–математичній моделі блок обмежень поділяється на:

- 1) Обмеження по виробництву товарної продукції рослинництва (табл.3.8);
- 2) Обмеження по виробництву товарної продукції тваринництва (табл.3.9).

При моделюванні обмежень по виробництву товарної продукції рослинництва необхідно визначити або знати мінімальні і обсяги виробництва товарної продукції рослинництва. Мінімальні обсяги виробництва включають:

- планові показники, що закладені в бізнес–план;
- внутрішньогосподарські потреби, які включають забезпечення продукцією рослинництва соціальної сфери та розрахунок за оренду паїв.

Обсяги виробництва товарної продукції тваринництва можуть бути визначені в процесі виконання розрахунків.

Техніко–економічними коефіцієнтами в рослинництві буде вихід товарної продукції з 1 га посіву кожної с/г культури, що вирощується в господарстві.

В процесі розрахунків визначаємо вихід товарної продукції з 1 га в залежності від урожайності, норми висіву та проценту відходів.

Техніко–економічними коефіцієнтами в тваринництві будуть: вихід товарної продукції від 1 голови с/г тварин з урахуванням середньодобового приросту, ваги під час народження тварини, строку утримання тварини, відсотку вибраковки тварин тощо.

Записуємо відповідні рівняння обмежень по рослинництву використовуючи дані таблиці 8, всі Обмеження встановлюємо зі знаком « \geq ».

					<i>KPM 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						53
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

- 1) Озима пшениця: $28,80X_1 \geq 1750$;
- 2) Ячмінь: $23,40X_2 \geq 400$;
- 3) Кукурудза: $45,0X_3 \geq 750$;
- 4) Цукровий буряк: $360,0X_4 \geq 20000$;
- 5) Соняшник: $18,0X_5 \geq 1000$;
- 6) Зернобобові: $19,98X_6 \geq 375$.

Обмеження по виробництву товарної продукції тваринництва формуються зі знаком « \geq », значення Обмеження «0».

Техніко–економічними показниками при відповідних змінних будуть значення виходу товарної продукції від статево–вікової групи тварин (табл. 3.10).

- 1) Молоко: $25,0X_{22} \geq 0,00$;
- 2) Яловичина: $1,20X_{22} + 0,03X_{24} + 0,08X_{25} + 0,10X_{26} + 4X_{27} \geq 0,00$;
- 3) Свинина: $0,32X_{29} + 0,70X_{30} + 0,003X_{31} + 0,01X_{32} + 0,03X_{34} + 1,00X_{35} \geq 0,00$.

Обмеження цієї групи враховують біологічні закономірності відновлення стада, співвідношення вікових груп і інші конкретні форми організації тваринництва. В даній задачі відомими є основні види поголів'я тварин (корови, свиноматки).

Техніко–економічними показниками при невідомих є співвідношення різних статево–вікових груп, невідомими є поголів'я тварин в головах та статево–вікових групах.

Обмеження в блоці ВРХ вводяться зі знаком « $=$ », значення Обмеження «0». Наприклад, Обмеження по коровах: $1X_{22} = 88$.

Обмеження по нетелям – поголів'я нетелів буде складати 25% від поголів'я корів, це значить, що рівняння матиме вигляд: $-0,25X_{22} + 1X_{23} = 0,00$

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						54
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

Обмеження по молодняку ВРХ до 6 місяців – вихід телят від 0 до 6 місяців буде складатись від виходу телят від корів ($0,95X_{22}$) та виходу телят від усіх нетелів ($1X_{23}$). $-0,95X_{22}+1X_{23}=0$

Обмеження по молодняку від 6 до 12 міс. – вибраковка молодняку складає 5%, а кількість молодняку 6–12 місяців складає 95% від молодняку 0–6 місяців. $-0,95X_{24}+1X_{25}=0$

Обмеження по молодняку старше 12 міс. – вибраковка молодняку складає 5%, а кількість молодняку старше 12 місяців складає 95% від молодняку 6–12 місяців. $-0,95X_{25}+1X_{26}=0$

Обмеження по реалізація на м'ясо ВРХ – на м'ясо реалізовуватиметься частина поголів'я від вибраковки по нетелям та молодняк старше року, рівняння в такому випадку матиме вигляд: $-0,95X_{26}+1X_{27}=0,00$

Обмеження в блоці свині вводяться зі знаком « \Rightarrow », значення Обмеження «0».

Обмеження по кнурам – на 100 свиноматок основних та тих, що перевіряються необхідно по 7 кнурів, отже рівняння матиме вигляд: $1X_{28}-0,07X_{29}-0,07X_{30}=0$.

Обмеження по свиноматкам основним $1X_{29}=9$. Обмеження по свиноматкам, що перевіряються – кількість основних свиноматок дорівнює кількості тих, що перевіряються. $-1X_{29}+1X_{30}=0$

Обмеження по молодняку свиней до 2-х місяців – вихід поросят 0–2 місяця складає вихід поросят від основної свиноматки ($15X_{29}$) та виходу поросят від свиноматки, що перевіряється ($8X_{30}$). $-15X_{29}-8X_{30}+1X_{31}=0$

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		55

Обмеження по молодняку свиней 2–4 місяців – перехід від однієї віково–статевої групи до іншої складає 95%, тобто вибраковка складає 5%.
 $-0,95X_{31}+1X_{32}=0$

Обмеження по молодняку на відгодівлі – перехід від однієї віково–статевої групи до іншої складає 95%, тобто вибраковка складає 5%, і переходить до цієї групи ремонтний молодняк. $-0,95X_{32}+1X_{33}+1X_{35}=0$

Обмеження по ремонтному молодняку – кількість ремонтного молодняку дорівнює кількості свиноматок, що перевіряються. $-1X_{29}+1X_{34}=0$

Реалізація на м'ясо: $-1X_{33}+1X_{35}=0$

Блок обмежень по виробництву і потребі в кормах складається з двох частин: прибуткової та витратної. Техніко–економічні коефіцієнти в прибутковій частині є вихід кормів в кормових одиницях з 1 га с/г культур і кормових угідь.

Коефіцієнт виходу поживних речовин з 1 га посіву с/г культур і 1 га кормових угідь розраховується на основі урожайності і вмісту поживних речовин в одиниці корму (табл. 3.11).

Техніко–економічні коефіцієнти у витратній частині є необхідні норми кормів для 1 голови тварин (раціон) в залежності від продуктивності (табл. 3.12, 3.13).

Для забезпечення с/г тварин і птиці приймаємо науково–обґрунтовані для даної зони раціони годування тварин.

При моделюванні зеленого конвеєра наводиться вихід кормів за місяцями і моделювання виконується за укрупненими періодами, що дало можливість скоротити кількість невідомих в задачі.

Обмеження по концентратам: зі знаком «–» вводяться коефіцієнти в групі концентрати по озимій пшениці, ячменю, зернобобовим, кукурудзі та в групі

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		56

відходи та побічна продукції по відходам зернових; зі знаком «+» вводяться коефіцієнти по потребі в кормах в групі поголів'я тварин. Знак Обмеження «=», обсяг Обмеження «0».

Обмеження по сіну, сінажу, всього кормів та по перетравному протеїну вводяться зі знаком Обмеження « \geq », обсяг Обмеження «0».

Обмеження по коренеплодам, силосу, зеленим (за всіма блоками) вводяться зі знаком Обмеження « $>$ », обсяг Обмеження «0».

$$1) \text{Концентрати: } -30,26X_7 - 24,09X_8 - 64,13X_9 - 0,75X_{17} + 11,47X_{22} + 5,5X_{23} + 3,13X_{24} + 3,02X_{25} + 3,13X_{26} + 13,5X_{28} + 5,0X_{29} + 5,0X_{30} + 0,92X_{31} + 0,44X_{32} + 2,88X_{33} + 2,88X_{34} = 0;$$

$$2) \text{Сіно: } -25,18X_{12} + 3,9X_{22} + 1,1X_{23} + 0,82X_{24} + 0,80X_{25} + 0,82X_{26} \geq 0;$$

$$3) \text{Сінаж: } -64,6X_{13} + 2,12X_{22} + 1,06X_{23} + 0,92X_{24} + 0,92X_{25} + 0,92X_{26} \geq 0;$$

$$4) \text{Солома: } -0,25X_{20} + 1,32X_{22} + 1,76X_{23} + 1,82X_{24} + 1,74X_{25} + 1,82X_{26} = 0;$$

$$5) \text{Коренеплоди: } -51,3X_{10} - 0,1X_{18} + 2,65X_{22} + 1,54X_{23} + 0,99X_{24} + 0,79X_{25} + 0,99X_{26} + 1,4X_{28} + 0,9X_{29} + 0,9X_{30} + 0,08X_{31} + 0,11X_{32} + 0,35X_{33} + 0,35X_{34} > 0;$$

$$6) \text{Силос: } -51,3X_{11} + 8,46X_{22} + 4,22X_{23} + 3,56X_{24} + 3,69X_{25} + 3,70X_{26} + 0,30X_{28} + 0,30X_{29} + 0,30X_{30} + 0,05X_{31} + 0,05X_{32} + 0,15X_{33} + 0,15X_{34} > 0;$$

$$7) \text{Зелені всього: } -36,1X_{14} - 42,75X_{15} - 10,47X_{16} - 0,15X_{19} + 11,02X_{22} + 5,72X_{23} + 4,62X_{24} + 4,45X_{25} + 4,62X_{26} + 1,00X_{28} + 0,60X_{29} + 0,60X_{30} + 0,08X_{31} + 0,08X_{32} + 0,27X_{33} + 0,27X_{34} > 0;$$

$$8) \text{Всього кормів: } -30,26X_7 - 24,09X_8 - 64,13X_9 - 51,3X_{10} - 53,1X_{11} - 25,18X_{12} - 64,6X_{13} - 36,1X_{14} - 42,75X_{15} - 10,47X_{16} - 0,75X_{17} - 0,1X_{18} - 0,15X_{19} - 0,25X_{20} + 40,94X_{22} + 20,9X_{23} + 15,86X_{24} + 15,41X_{25} + 16,00X_{26} + 16,2X_{28} + 6,8X_{29} + 6,80X_{30} + 1,13X_{31} + 0,68X_{32} + 3,65X_{33} + 3,65X_{34} \geq 0;$$

$$9) \text{Всього перетравного протеїну: } -1,99X_7 - 4,48X_8 - 3,71X_9 - 4,28X_{10} - 3,99X_{11} - 4,53X_{12} - 9,69X_{13} - 2,47X_{14} - 6,89X_{15} - 1,21X_{16} - 2,5X_{17} - 1,8X_{18} - 1,5X_{19} - 1,3X_{20} + 4,54X_{22} + 2,31X_{23} + 1,58X_{24} + 1,51X_{25} + 1,58X_{26} + 2,20X_{28} + 0,68X_{29} + 0,68X_{30} + 0,11X_{31} + 0,11X_{32} + 0,38X_{33} + 0,38X_{34} \geq 0.$$

Техніко-економічні показники в цій групі будуть: в рослинництві – вихід валової продукції (урожайність) з 1 га посіву с/г культур, які

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		57

використовуються для виробництва товарної продукції з одиниці невідомої; в тваринництві – вихід валової продукції від 1 голови с/г тварин.

Вводимо Обмеження по зерну, цукровому буряку, молоку, яловичині, свинині, виробництві насіння та виробництві кормів. Знак Обмеження « \geq », обсяг Обмеження «0».

1) Зерно всього: $34X_1+28X_2+50X_3+20X_5+25X_6+28X_7+25X_8+50X_9 \geq 0$;

2) Молоко: $25X_{22} \geq 0$;

3) М'ясо: $2,2X_{22}+1,5X_{23}+1,0X_{24}+1,1X_{25}+1,3X_{26}+4,0X_{27}+0,4X_{29}+0,36X_{30}+0,13X_{31}+0,24X_{32}+0,50X_{33}+0,70X_{34}+1,2X_{35} \geq 0$.

В даній групі обмежень невідомими будуть площі посіву с/г культур. Техніко–економічними коефіцієнтами буде вихід побічної продукції з 1 га посіву с/г культур

Обмеження вводимо по відходам зерна, соломі, гичці кормового і цукрового буряку та жому. Знак Обмеження « $=$ », обсяг Обмеження «0».

1) Відходи зерна: $1,5X_1+1,0X_2+2,08X_3+0,78X_6-1X_{17} = 0$;

2) Солома, бадилля: $51,0X_1+44,8X_2+80,0X_3+44,8X_7+80,0X_9-1X_{20}-1X_{21}=0$;

3) Гичка: $55,95X_4+43,20X_{10}-1X_{19} = 0$;

4) Жом: $37,3X_4-1X_{18} = 0$.

Цей блок обмежень включає трудові і механізовані витрати на 1 га посіву кожної с/г культури і на вирощування 1 гол. с/г тварин, а також потреба у відповідних мінеральних і органічних добривах на 1 га посіву кожної с/г культури для отримання планової врожайності.

Для визначення техніко–економічних показників використані технологічні карти по вирощуванню с/г культур. Затрати праці на вирощування с/г культур складаються з 2 частин: постійної і змінної (в залежності від урожайності) (табл. 3.15.).

Отже, найбільшу потребу в механізації складають соняшник та кормові коренеплоди – 29,6 ум. ет. га.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		58

Затрати праці, потреба в механізмах в розрахунку на 1 голову тварин наведені в таблиці 3.16.

Рівняння обмежень механізаційних витрат матиме вигляд:
 $6,2X_1+3,9X_2+15,8X_3+13,6X_4+29,6X_5+5,7X_6+3,9X_7+5,7X_8+15,8X_9+29,6X_{10}+5,7X_{11}+2,7X_{12}+2,7X_{13}+5,7X_{14}+2,2X_{15}+0,5X_{16} \geq 0.$

Обмеження вводимо по трудовим витратам в рослинництві та тваринництві, механізованим витратам знак Обмеження « \geq », обсяг Обмеження «0».

1) Трудові витрати в рослинництві: $49,31X_1+45,86+165,60X_3+115,90X_4+261,60X_5+48,08X_6+45,86X_7+48,08X_8+165,60X_9+554,0X_{10}+36,25X_{11}+57,45X_{12}+145,20X_{13}+136,95X_{14}+29,95X_{15}+5X_{16} \geq 0;$

2) Трудові витрати в тваринництві: $109,6X_{22}+74,1X_{23}+40,0X_{24}+49,4X_{25}+63,8X_{26}+120,0X_{28}+109,0X_{29}+109,0X_{30}+36,0X_{32}+27,0X_{33}+30,0X_{34} \geq 0.$

Для отримання запланованої урожайності с/г культур продуктивності природно–кормових угідь, необхідно визначити потребу в добривах. Норми внесення добрив встановлені у відповідності з рекомендаціями (табл. 3.17).

Обмеження вводимо по потребі в азотних, фосфорних та калійних добривах знак Обмеження « \geq », обсяг Обмеження «0».

Обмеження по потребі в органічних добривах формуються з урахуванням необхідності внесення 30 т/га гною під озиму пшеницю та 35 т/га – під соняшник, знак Обмеження « \geq », обсяг Обмеження «0».

1) Потреба в органічних добривах: $30X_1+35X_5 \geq 0;$

2) Потреба в азотних добривах: $6,46X_1+5,6X_2+8,50X_3+16,65X_4+4,40X_5+4,0X_6+5,6X_7+4,0X_8+8,50X_9+9,90X_{10}+8,70X_{11}+5,80X_{14}+21,5X_{15}+16,24X_{16} \geq 0;$

3) Потреба в фосфорних добривах: $6,12X_1+5,88X_2+8,0X_3+16,65X_4+4,40X_5+5,75X_6+5,88X_7+4,40X_8+8,0X_9+7,20X_{10}+7,20X_{11}+4,8X_{14}+26,0X_{15}+7,54X_{16} \geq 0$;

4) Потреба в калійних добривах: $4,42X_1+4,48X_2+7,0X_3+6,3X_4+4,2X_5+5,75X_6+4,48X_7+5,75X_8+7,0X_9+8,10X_{10}+7,2X_{11}+4,8X_{14}+26,0X_{15}+8,12X_{16} \geq 0$;

Обмеження по виходу гною в господарстві формується з урахуванням обсягу виходу гною від сільськогосподарських тварин (табл. 3.18).

Рівняння обмежень по виходу гною в господарстві матиме вигляд: $8,0X_{22}+5,25X_{23}+0,5X_{24}+1,3X_{25}+2,5X_{26}+1,5X_{28}+1,5X_{29}+1,5X_{30}+0,03X_{31}+0,5X_{32}+0,8X_{33}+0,8X_{34} \geq 0$.

Основними економічними показниками економіко–математичної задачі можуть бути: вартість валової продукції рослинництва і тваринництва, вартість товарної продукції, витрати на виробництво, чистий прибуток, рівень рентабельності, окупність витрат.

Вартість валової продукції рослинництва складається з вартості основної і побічної продукції.

Вартість валової продукції рослинництва в постійних цінах наведена в таблиці 3.19.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		60

В таблиці 3.20 приведені розрахунки по визначенню вартості валової продукції тваринництва.

Обмеження по вартості валової продукції вводиться зі знаком Обмеження « \geq », обсяг Обмеження «0».

Рівняння виглядатиме наступним чином:

$$3,71X_1+2,86X_2+6,01X_3+17,83X_4+5,68X_5+2,66X_6+2,86X_{10}+2,81X_{11}+0,91X_{12}+1,87X_{14}+0,95X_{15}+0,13X_{16}+6,22X_{22}+0,07X_{24}+0,79X_{25}+0,90X_{26}+0,70X_{27}+0,20X_{29}+0,45X_{30}+0,06X_{31}+0,17X_{32}+0,06X_{33}-1X_{36} \geq 0.$$

Моделювання блоку обмежень по охороні земельних ресурсів включає Обмеження по виносу гумусу, його мінералізації накопиченню, а також коефіцієнту ерозійної небезпеки, який повинен наближатися до нуля.

У наукових цілях а також у практиці сільського господарства і землеустрою часто виникає необхідність відстеження динаміки гумусу в ґрунті та визначенні конкретного значення його балансу.

Ця необхідність пов'язана, зокрема: з метою визначення норми органічних добрив для забезпечення бездефіцитного балансу гумусу; для обґрунтування складу культур у сівозміні; для визначення витрат на відновлення ґрунтової родючості, зниження якої відбувається за рахунок зменшення вмісту гумусу в ґрунті.

Гумус є одним із важливих економічних і екологічних параметрів ґрунтового покриву, оскільки саме його вміст у ґрунті обумовлює родючість.

Вміст гумусу в ґрунті є величиною непостійною, оскільки деякі природні процеси і діяльність людини викликають зміни його вмісту в ґрунті.

Деякі з цих процесів ведуть до його накопичення, інші – до втрат.

При розрахунках кількості рослинних решток, які утворюються під різними культурами сівозміни з урахуванням урожайності останніх, використовуються такі рівняння регресії (табл. 3.21).

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						61
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

* y – урожайність, ц/га

При розрахунку кількості гумусу, який утворюється з рослинних решток та органічних добрив використовуються відповідні коефіцієнти гуміфікації рослинних решток і гною в ґрунті (табл. 3.22).

Рівняння Обмеження матиме вигляд: $1,17X_1+0,87X_2+0,64X_3+0,39X_4+0,55X_5+0,64X_6+0,87X_7+0,64X_8+1,21X_9+0,31X_{10}+0,87X_{11}+2,01X_{12}+5,88X_{13}+0,69X_{14}+12,71X_{15} \geq 0$.

Накопичення гумусу в ґрунті за ротацію сівозміни за рахунок внесення органічних добрив встановлюється як добуток об'єму внесених добрив, коефіцієнта його переводу в суху речовину і коефіцієнта гуміфікації органічних добрив (гною). У гної на солом'яній підстилці вміст сухої речовини становить близько 25%, тому формула розрахунку кількості утворення гумусу у цьому випадку буде мати такий вигляд:

$$П_{о.д.} = Н * 0,25 * К,$$

де: $П_{о.д.}$ – накопичення гумусу в ґрунті за ротацію сівозміни за рахунок внесення органічних добрив, т/га;

$Н$ – кількість органічних добрив, внесених за ротацію сівозміни, т/га;

0,25 – коефіцієнт переводу гною в суху речовину;

$К$ – коефіцієнт гуміфікації гною.

$$П_{о.д.}(\text{озима пшениця}) = 30 * 0,25 * 0,23 = 1,73 \text{ (т/га);}$$

$$П_{о.д.}(\text{соняшник}) = 35 * 0,25 * 0,23 = 2,01 \text{ (т/га).}$$

Рівняння Обмеження по накопиченню гумусу за рахунок внесення органічних добрив матиме вигляд: $1,73X_1+2,01X_5 \geq 0$.

Втрати гумусу за ротацію сівозміни у зв'язку з його мінералізацією та виносом з урожаєм визначаються, виходячи із середньорічних величин мінералізації гумусу під різними культурами

Рівняння Обмеження мінералізації гумусу матиме вигляд: $1,35X_1+1,23X_2+1,56X_3+1,59X_4+1,39X_5+1,5X_6+1,23X_7+1,5X_8+1,56X_9+1,6X_{10}+1,47X_{11}+0,6X_{12}+0,6X_{13}+1,47X_{14}+0,6X_{15} \geq 0$.

Змін.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата

Об'єми втрат гумусу в результаті ерозії ґрунтів залежать від таких основних факторів: ґрунтового покриву (типів ґрунтів, їх механічного складу, вмісту гумусу); крутості схилів та їх довжини; видів культур у сівозміні. В узагальненому вигляді об'єми виносу гумусу в результаті ерозії під різними культурами залежно від крутості схилів визначаються з урахуванням таких даних (табл. 3.25).

Рівняння Обмеження виносу гумусу в результаті змиву матиме вигляд:
 $0,72X_1+1,36X_2+2,28X_3+2,28X_4+2,10X_5+0,84X_6+1,36X_7+0,84X_8+2,28X_9+2,28X_{10}+1,36X_{11}+0,3X_{12}+0,12X_{13}+1,36X_{14}+0,3X_{15} \geq 0$.

Стійкість поверхні ґрунту до видування та змиву залежить в першу чергу від наявності на ній рослинності або рослинних залишків.

У табл. 3.26 наведені показники, які характеризують стійкість різних агротехнічних фонів до ерозії, що отримані на основі даних літературних джерел.

Рівняння Обмеження водноерозійної небезпеки матиме вигляд: $0,3X_1+0,6X_2+0,85X_3+0,9X_4+0,8X_5+0,35X_6+0,03X_{12}+0,01X_{13}+0,6X_{14}+0,08X_{15} \geq 0$.

Техніко–економічні показники Обмеження по балансу гумусу вводяться зі знаком «→» і знак Обмеження «≤», обсяг Обмеження «0».

Рівняння Обмеження балансу гумусу матиме вигляд: $1,13X_1-1,44X_2-2,26X_3-3,52X_4-0,71X_5-1,62X_6-1,44X_7-1,62X_8-2,26X_9-3,63X_{10}-2,00X_{11}+0,79X_{12}-3,82X_{13}-2,09X_{14}+10,13X_{15} \leq 0$.

Критерієм оптимальності в задачі використання та охорони сільського сподарських угідь є максимальна вартість виробництва валової сільського сподарської продукції.

Формування напрямів розвитку раціонального використання й охорони земель

					<i>KPM 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
						63
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		

Проаналізувавши проведені розрахунки були визначені:

- розміри і склад галузей сільського сподарського виробництва та їх раціональна відповідність в загальній кількості;
- розподіл з урахуванням вимог сівозміни основних сільського сподарських культур;
- поголів'я худоби, забезпеченого повноцінними кормами і приміщеннями утримання, обсяги кормового виробництва та його використання, оптимальні раціони в годівлі тварин;
- величини виробництва продукції галузей рослинництва і тваринництва та її реалізації;
- основні результативні показники фінансово–економічної діяльності.

Оптимальний план структури виробництва за результатами проведених розрахунків за допомогою матриці економіко–математичної моделі оптимізації використання сільського сподарських угідь Білоцерківської ТГ Полтавської області відображено в таблиці 3.27.

Складений оптимізаційний план сільського сподарського виробництва для Фермерського кластера передбачає: вирощування товарної продукції, такої як, озима пшениця площею – 311,06 га, ячмінь – 17,09 га, кукурудза на зерно – 48,59 га, цукровий буряк – 113,17 га, соняшник – 55,56 га та горох – 18,77 га.

Для того щоб забезпечити поголів'я кормами необхідно засіяти кукурудзою 36,10 га, кормовими коренеплодами – 779,87 га, кукурудзою на силос – 39,08 га, багаторічні трави на сіно – 24,56 га та багаторічні трави на сінаж – 7,65, також використовувати всю площу природних пасовищ.

Структура посівних площ зернових і технічних культур подана на рис. 3.3.

Оптимізаційна модель використання сільського сподарських угідь запропонована в роботі, дає можливість:

- визначати основні орієнтири виробництва для стратегічного планування;
- використовувати для аналізу сучасного стану виробництва;

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		64

– виявити більш доцільні шляхи розвитку і можливості збільшення обсягів виробництва продукції у майбутньому.

Модель базується на оптимальному використанні сільського сподарських угідь за умови підвищення урожайності сільського сподарських культур та подальшого розвитку галузей тваринництва.

Висновки до розділу 3

Політика розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ повина складатися із трьох великих частин: підтримки сільського сподарських виробників, захист довкілля, підтримки комплексних проектів розвитку сільської інфраструктури.

Основними концептуальними засадами сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ є:

- створення на сільських територіях господарських систем, що само розвиваються на підставі формування економічного обороту місцевих ресурсів;
- розвиток місцевого самоврядування для формування соціально-організованого та відповідального громадянського суспільства на селі;
- підвищення привабливості проживання населення на сільських територіях;
- підвищення конкурентоспроможності сільських територій.

Формування стратегії сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ передбачає визначення стратегічних та операційних цілей, відповідно до яких формуються завдання.

Визначено стратегічні та операційні цілі: 1. Стратегія розвитку територій (організація раціонального використання земель); 2. Посилення економічної бази розвитку громади (створення умов для інвестицій, розвиток малого підприємництва, підвищення доходів фермерських господарств).

Економіко–математичні моделі дозволяють знаходити оптимальні (мінімальні, максимальні) значення цільових функцій, яким відповідають певні числові характеристики проектних землепорядних рішень, отримані з

урахуванням обмеженості ресурсів. Основними завданнями моделювання оптимізації є: встановлення оптимального поєднання галузей сільського господарського виробництва; складу і площ угідь, визначення видів, типів і кількості сівозмін, оптимізація кормовиробництва і ін.

Впровадження оптимального плану на практиці, як наслідок, призведе до стабільного збільшення прибутку, забезпечення рентабельної роботою сільських господарських товаровиробників, що, як наслідок, можна спрямувати на розширення і розвиток виробництва та на задоволення соціальних потреб громади.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		66

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра досліджено теоретичні основи сталого розвитку територій; проаналізовано нормативно-правове забезпечення сталого розвитку територій на основі раціонального використання й охорони земель; досліджено методичні підходи до раціонального використання й охорони земель; проаналізовано стан використання земель на території Білоцерківської ТГ Полтавської області, зокрема, опрацьовано загальні характеристики території, проаналізовано сучасний стан використання земель та проведено SWOT-аналіз стану розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ; визначено шляхи сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ Полтавської області; сформовано концептуальні засади сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ; розроблено стратегії сталого розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ; проведено оптимізацію раціонального використання й охорони земель на території Білоцерківської ТГ.

Виокремлено три компоненти сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний.

До економічного компоненту віднесено, зокрема,

- економію земельних ресурсів;
- мінімізацію витрат на природоохоронні заходи.

Дослідження закордонного досвіду щодо питань реалізації концепції сталого розвитку територій показують, що основою є розробка та впровадження стратегій сталого розвитку території, в основі яких покладено матрицю компромісів. Дана матриця містить соціальні, економічні та екологічні аспекти сталого розвитку.

Найбільш поширеними напрямками в стратегіях сталого розвитку країн ЄС є:

- контроль за збереженням природного середовища;
- підтримання біологічного різноманіття;

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		67

- удосконалення екологічної політики: контроль за відходами та викидами, скорочення обсягів парникових газів тощо;
- упровадження стандартів чистоти водних, повітряних, земельних ресурсів та їх захист від антропогенного навантаження;
- вирішення специфічних національних проблем країни – старіння населення, підвищення активного довголіття та працездатності пенсіонерів, зниження рівня захворюваності та ін.

Під раціональним використанням землі розуміють досягнення необхідного результату від господарської експлуатації землі при мінімальних затратах з одночасним її збереженням і покращенням в процесі використання.

У роботі проаналізовано нормативно-правове забезпечення сталого розвитку сільських територій на основі раціонального використання й охорони земель.

Результати аналізу показали, що сільського сподарські угіддя займають 75,3% площі Полтавської області, що на 6,6% вище загальноукраїнського показника, ліси – 10% площі (по Україні – 17,7%), землі під забудовами – 6,1% (по Україні – 6,0%).

Основні типи ґрунтів – чорноземи, сірі лісні, піщані, заплавні, болотні. Ґрунти в області є високо родючими – чорнозем займає 90% площі орних земель та придатні для вирощування практично усіх видів сільського сподарської продукції. Зміст гумусу знаходиться у межах 3% – 5%. При цьому розораність території земель області перевищує загальноукраїнський показник на 3,6%.

Білоцерківська територіальна громада утворена 13 серпня 2015 року на добровільних засадах.

Площа територіальної громади: 313.2 км². Чисельність населення громади: 5278 осіб. До її складу входять 29 населених пунктів.

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		68

Найбільшу площу займає територія Білоцерківської сільської ради – 7308,15 га (22,81 %) та Корнієнківська СР – 6707,90 Га (20,94 %). Найменшу площу займає Бірківська СР – 3247,19 га 10,13 (%).

На території сільських рад, що увійшли до складу територіальної громади розміщено 9955,7 га земель державної власності, з якої 2330,5 га – це землі лісогосподарства, а 5923,0 га – землі не надані у власність і користування. Тобто 59,5 % земель державної власності не використовуються і відслідковування стану цих земель поки що не належить до компетенції органів місцевого самоврядування.

Таким чином, земельні ресурси на території громади представлені землями сільського сподарского призначення, більше 70 % яких мають особливу цінність; лісового господарства; транспорту; промисловості та запасу. Майже 60 % земель, не наданих у власність і користування, є значним не використаним потенціалом розвитку.

У межах населених пунктів Білоцерківської сільської територіальної громади землі комунальної власності складають 575,5 га (16 %), приватної – 1559,9 га (43,3 %), державної – 1467,8 га (40,7 %).

За межами населених пунктів 43 % земель належать до приватної форми власності, 57 % – до державної. Така структура земель за власністю як у межах населених пунктів, так і поза ними вимагає значної уваги до питань управління земельними ресурсами різних форм власності і дотримання правових вимог при прийнятті рішень у земельній сфері.

Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку сільських територій Білоцерківської ТГ.

					<i>КРМ 601–БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		69

ДОДАТКИ

					<i>КРМ 601-БЗ 20157</i>	<i>Лист</i>
<i>Змін.</i>	<i>Арк.</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Підпис</i>	<i>Дата</i>		70

